

Uloga i značaj eko tourizma u turizmu RH

Ojurović, Jasna

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:143688>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

JASNA OJUROVIĆ

**ULOGA I ZNAČAJ EKOTURIZMA U TURIZMU
REPUBLIKE HRVATSKE**

Diplomski rad

Pula,2017

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

JASNA OJUROVIĆ

**ULOGA I ZNAČAJ EKOTURIZMA U TURIZMU
REPUBLIKE HRVATSKE**

Diplomski rad

Matični broj: 320-ED, izvanredna studentica

Studijski smjer: Turizam i razvoj

Predmet: Selektivni turizam

Mentor: doc.dr.sc. Aljoša Vitasović

Pula, veljača 2017

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana JASNA OJUROVIĆ, kandidat za magistra struke ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student _____

U Puli, _____

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, JASNA OJUROVIĆ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „ULOGA I ZNAČAJ EKOTURIZMA U TURIZMU REPUBLIKE HRVATSKE“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis _____

SAŽETAK

Ekoturizam je turizam u kojem je naglasak stavljen na boravku turista u prirodnom i nezagađenom okolišu, posebno u područjima s određenim stupnjem zaštite tog okoliša kao što su nacionalni parkovi i ostala zaštićena područja. Razvoj ekoturizma u RH vezan je isključivo za ruralni prostor i zaštićene dijelove prirode i temelji se na korištenju prirodnih ljepota, ali tako da se ne naruši prirodni sklad. Hrvatska se, s obzirom na svoju ukupnu površinu, ističe i izuzetno velikim brojem turistički atraktivnih zaštićenih prirodnih područja, a prema bioraznolikosti nalazi se u europskom vrhu. Iako Hrvatska još ne posjeduje zavidnu razinu razvoja ekoturizma, ima odlične potencijale za razvoj istog, potencijale koje je potrebno adekvatno valorizirati i zaštititi u skladu s konceptom održivog razvoja. Ekoturizam se može razvijati unutar nacionalnih parkova i drugih zaštićenih područja, ali također i na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima koja posluju na načelima ekološke poljoprivredne proizvodnje. Temeljna svrha ovog rada je pokazati ulogu i značaj ekoturizma u turizmu Republike Hrvatske. U radu je dana analiza odabranih parkova prirode u Hrvatskoj te smjernice za budućnost razvoja ekoturizma u Hrvatskoj.

Ključne riječi: ekoturizam, zaštićena područja, ekološka poljoprivreda

SUMMARY

Ecotourism is a tourism, where emphasis is placed on the sojourn of tourists in a natural and unpolluted environment, especially in areas with a certain degree of protection of that environment such as national parks and other protected areas. The development of eco-tourism in Croatia is related exclusively to rural areas and protected areas of nature and is based on the use of natural beauty, but in a way not to disturb the natural harmony. Croatia, considering its total area, stands out with the very large number of tourist attractive protected natural areas, and to biodiversity it's in the very European top. Although Croatia does not yet have a remarkable level of development of eco-tourism, it has a great potentials for it's development, potentials which are necessary to be adequately evaluated and protected in accordance with the concept of sustainable development. Ecotourism can be developed within national parks and other protected areas, but also on family farms that operate on the

principles of organic farming. The fundamental purpose of this paper is to show the role and importance of eco-tourism in the Croatian tourism. The paper presents an analysis of selected parks in Croatia, and guidelines for the future development of eco-tourism in Croatia.

Key words: ecotourism, protected areas, organic farming

Sadržaj

1. UVOD	1
2. OBILJEŽJA EKOTURIZMA	3
2.1. Pojmovno određenje i obilježja ekoturizma.....	3
2.3. Ekoturist	5
2.4. Dimenzije ekoturizma	10
2.5. Upravljanje ekoturističkom destinacijom	13
3. EKOTURIZAM U HRVATSKOJ	15
3.1. Ekoturizam u Europi	15
3.2. Razvoj ekoturizma u Hrvatskoj.....	16
3.2.1. SWOT analiza.....	19
3.2.2. TOWS matrica.....	22
3.3. Natura 2000.....	25
3.4. Zakonodavni okvir za razvoj ekoturizma.....	31
4. EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA I TURIZAM	34
4.1. Ruralni turizam kao osnova za razvoj ekoturizma	34
4.2. Uloga ekološke proizvodnje	37
4.3. Ekološka proizvodnja u Europi	39
4.3. Značaj ekološke proizvodnje u Hrvatskoj.....	41
5. ULOGA I ZNAČAJ EKOTURIZMA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA RH	44
5.1. Zaštićena područja u Republici Hrvatskoj	44
5.1. Uloga zaštićenih prostora u razvoju turizma.....	49
5.2. Profil posjetitelja nacionalnih parkova i parkova prirode u Hrvatskoj	50
5.3. Odabrani primjeri parkova prirode u Hrvatskoj	52
5.3.1. Park prirode Žumberak-Samoborsko gorje	52
5.3.2. Park prirode Lonjsko polje	57
6. BUDUĆNOST EKOTURIZMA U HRVATSKOJ.....	62
7. ZAKLJUČAK.....	66
LITERATURA.....	68
POPIS PRILOGA.....	72

1. UVOD

Ne možemo živjeti poput Robinzona Kruzoa, pobjeći iz naše civilizacije u divljinu, a ne možemo više ni živjeti na način naših djedova, pa ni očeva, suvremeni način života ima svoje zakonitosti, ali povremeni bijeg u prirodu je nužda za urbanog čovjeka i on ju je počeo ostvarivati kroz različite selektivne oblike turizma (Kripfendorf, 1986.). Suvremeni trendovi u razvoju turizma podrazumijevaju sve veću osviještenost potrošača, kao i koncept koji podrazumijeva „povratak čovjeka prirodi“. Ovakav pristup podrazumijeva kreiranje turističke ponude koja se zasniva na kombinaciji zdrave i organski proizvedene hrane, netaknutog prirodnog okruženja te rekreativnih aktivnosti u funkciji kulturnih običaja i tradicije. Republika Hrvatska ima visoku razinu očuvanosti prirode i posebno se ističe očuvanošću ekoloških sustava i staništa, stoga ima potencijale i uvjete za razvoj ekoturizma koje treba valorizirati i zaštititi u skladu s održivim razvojem. Održivi razvoj turizma uzima u obzir potrebe današnjih turista i turističkih destinacija, te poboljšava i štiti razvojni potencijal za budućnost. Budući da Hrvatska, s obzirom na svoje resurse, može ciljano plasirati ovakav turistički proizvod, ovdje se može prepoznati potencijal za daljnji razvoj turističkih usluga.

Predmet istraživanja ovog diplomskog rada je uloga i značaj ekoturizma u turizmu Republike Hrvatske, s ciljem razvoja jedinstvenog i prepoznatljivog turističkog proizvoda, koji značajno doprinosi kreiranju identiteta Hrvatske kao ekoturističke destinacije.

Cilj ovog rada je ukazati na značaj ekoturizma, kao boljeg oblika turizma za putovanje onih koji teže uživanju u prirodi i njihovoj odgovornosti prema istoj, te ulogu i značaj zaštićenih prirodnih područja za razvoj ekoturizma u Hrvatskoj.

Kao HO izdvaja se da potencijalni prirodni turistički resursi Republike Hrvatske omogućuju razvoj ekoturizma kao sastavnog dijela turističke ponude.

Diplomski rad se sastoji od 7 dijelova. U uvodu je postavljen predmet istraživanja, definiran je cilj istraživanja, hipoteza i struktura rada. Drugi dio definira pojam ekoturizma, njegova glavna obilježja, te načela i ciljevi istog. U nastavku se opisuju

karakteristike ekoturista kao novog i modernog turista, dimenzije ekoturizma te upravljanje ekoturističkom destinacijom. U trećem dijelu osvrnulo se na ekoturizam u Europi, potom na stanje i razvoj ekoturizma u Hrvatskoj te je u sklopu toga izvedena SWOT analiza ekoturizma u Hrvatskoj. Također, ističe se važan projekt Natura 2000, zašto je ona važna za razvoj ekoturizma te zakonodavni okvir za razvoj ekoturizma. Četvrti dio govori o ulozi ekološke poljoprivrede, o primjeni iste u Europi, te se potom ističe važnost ekološke poljoprivrede za ekoturizam Hrvatske na temelju statičnih podataka. U petom dijelu govori se o značaju ekoturizma u zaštićenim područjima Hrvatske. Nadalje, vrši se analiza dva parka prirode u Hrvatskoj: Žumberak-Samoborsko gorje i Lonjsko polje, koji su predstavljeni kroz svoje prirodne i kulturne značajke, turističku aktivnost te se navodi uloga i značaj ekoturizma u istima. Zaključujemo ovaj rad osvrćući se na budućnost ekoturizma u Hrvatskoj.

Metode koje su korištene tijekom izrade ovog rada jesu metode analize, metode sinteze, metoda kompilacije, metoda deskripcije, prikupljanje sekundarnih podataka te metode indukcije i dedukcije.

2. OBILJEŽJA EKOTURIZMA

U sljedećem poglavlju definira se sam pojam ekoturizma, njegova glavna obilježja te obilježja ekoturista kao novog modernog turista. Također navedene su dimenzije ekoturizma i zahtjevi za upravljanje turističkom eko destinacijom.

2.1. Pojmovno određenje i obilježja ekoturizma

Unatoč postojanju brojne literature i održavanja raznih skupova na kojima se govori o ekoturizmu velikom broju ljudi još uvijek nije potpuno jasno što je zapravo ekoturizam. Postoje brojne definicije ekoturizma. Jednu od prvih definicija ekoturizma dao je meksički arhitekt Caballos- Lascaurin 1987.:

„Putovanje u relativno netaknutu i nezagađenu prirodu sa specifičnim ciljevima kao što su učenje, uživanje i divljenje okolišu, biljkama i životinjama kao i prošlom i postojećem kulturnom nasljeđu određenog područja.“

Pojava ekoturizma veže se uz tri temeljna utjecaja iz turističkog makrookruženja: ¹

- nastao je kao reakcija na negativni utjecaj masovnog turizma;
- nastao je potaknut porastom potražnje za atrakcijama temeljenim na prirodi i očuvanom okolišu;
- izravna je posljedica sveopćeg prihvaćanja načela održivosti i pokreta za očuvanje okoliša.

Problematikom ekoturizma prva se počela baviti Međunarodna zajednica za ekoturizam (TIES)² koja je definirala ekoturizam kao: *„Responsible travel to natural areas that conserves the environment and improves the well-being of local people.“*³

5 načela razvoja ekoturizma (prema TIES-u):⁴

- minimiziranje negativnih utjecaja na prirodu i kulturu
- obrazovanje turista o važnosti zaštite okoliša

¹ Ekoturizam – autorizirana predavanja i primjeri vježbi

² TIES- the international tourism society

³ <http://www.ecotourism.org/>

⁴ Klarić, Z., Gatti, P. (2006.): Hrvatski turizam – plavo, bijelo, zeleno, Zagreb, str 151

- naglašavanje važnosti odgovornog poslovanja, koje se provodi u suradnji s lokalnom vlašću i sa stanovništvom radi zadovoljavanja lokalnih potreba i stvaranja koristi od zaštite okoliša
- težnja za maksimiziranjem ekonomske koristi za receptivna područja, a naročito za stanovništvo koje živi u prirodnim i zaštićenim područjima i oko njih
- težnja da razvoj turizma ne prelazi društvene i prirodne granice prihvatljivih promjena
- oslanjanje na infrastrukturu koja je razvijena u skladu sa životnom sredinom, minimiziranje upotrebe fosilnih goriva, očuvanje lokalnog biljnog i životinjskog svijeta i uklapanje u prirodno i kulturno okruženje .

Prema definiciji Svjetske turističke organizacije (UNWTO) ekoturizam čine: „*svi oblici prirodnog turizma u kojima je glavna motivacija turista promatranje i uvažavanje prirode i tradicionalnih kultura koje dominiraju u prirodnim područjima*“.

Osnovna obilježja ekoturizma prema UNWTO-u su:⁵

- sadrži edukacijske i interpretacijske komponente
- najčešće se organizira za manje skupine posjetitelja, a organizaciju provode specijalizirana mala poduzeća u privatnom vlasništvu
- svodi na minimum negativne učinke na prirodni i socio-kulturni okoliš
- podržava zaštitu prirodnih područja
- ostvaruje ekonomske koristi za lokalnu zajednicu
- stvara radna mjesta i mogućnosti stjecanja prihoda za lokalnu zajednicu
- podiže svijest lokalnog stanovništva i privremenih posjetitelja o potrebi očuvanja prirodnih dobara

Prema navedenim načelima i obilježjima ekoturizma može se zaključiti da je ekoturizam, turizam temeljen na prirodi ekološki osviještenih dionika i upravljan po principima održivosti. Posebnu dimenziju ekoturizmu daje način korištenja prirodnih i kulturnih resursa u službi stvaranja posebnih doživljaja za turista.

Stoga bi glavni ciljevi ekoturizma trebali biti:⁶

⁵ loc.cit.

- da privuče turiste u prirodna okruženja koja su jedinstvena, ali i pristupačna,
- da se organizira s ciljem očuvanja prirode kroz edukaciju,
- da dovede do promjene stavova lokalnog stanovništva i uprava,
- da osigura zapošljavanje i pruži poduzetničke prilike lokalnom stanovništvu.

2.3. Ekoturist

Ekoturist ili odgovorni turist je novi tip putnika koji želi doživjeti nova iskustva aktivnim sudjelovanjem u načinu života mjesta koje posjećuje. Iako su ekoturizam i održivi turizam različiti pojmovi, za ekoturiste i „održive“ turiste karakteristični su slični oblici ponašanja. U literaturi se vrlo često rabe izrazi:

- **“Hard”** (*tvrdi, čvrsti, strogi*) ekoturizam; ekoturist
- **“Soft”** (meki, laki, konvencionalni) ekoturizam; ekoturist

Korištenje pojedinog termina vezano je uz stupanj ekoturističkog doživljaja s obzirom na činjenicu:⁷

- koliko su turisti strogi u odnosu na ekološke principe,
- koliko su daleko spremni ići s obzirom na fizičke napore kako bi doživjeli ekoturističko iskustvo,
- koliko je intenzivan njihov interes prema pojedinoj ekoturističkoj atrakciji.

Strogi (Hard-core) ekoturisti imaju jako izražen interes za temeljni motiv putovanja i vrlo su često eksperti u pojedinim područjima, kao npr. dugogodišnji promatrači ptica, kukaca, kitova i sl. U tvrdim aktivnostima sudjeluje mali broj visoko motiviranih sudionika, koji odlaze na duga, specijalizirana putovanja i fizički su aktivni. ⁸Isto tako za njih je karakteristično da su spremni iskusiti život lišen uobičajenog civilizacijskog komfora, putovati u otežanim uvjetima (ako je potrebno i na duže razdoblje), upoznavati nepoznate kulture i doživjeti neuobičajena životna iskustva. Cilj takvih

⁶ Svržnjak, K.; (2014.): Mogućnosti razvoja ekoturizma u Koprivničko- križevačkoj županiji, studija, Visoko gospodarsko učilište u Križevcima

⁷ Ekoturizam – autorizirana predavanja i primjeri vježbi, dostupno na: www.vsmi.hr/.../2785-ekoturizam-autorizirana-predavanja-i-primjeri-vjezbi.html

⁸ loc.cit

aktivnosti jest osobno iskustvo dodira s prirodom, odnosno pomaganje u njezinom očuvanju uz pomoć raznih aktivnosti kao što su čišćenje od otpada, briga za ugrožene životinjske vrste i sl.

Konvencionalni (soft) ekoturisti ne razlikuju se puno od uobičajenih turista motiviranih prirodnim atrakcijama. Razlika je ipak u tome što ekoturisti žele doživjeti prirodne atrakcije na poseban, posredniji način (uz dobru interpretaciju okoliša i edukativne sadržaje koje doživljavaju bilo posredstvom stručnih vodiča ili samostalno).⁹

Vrlo čest slučaj je da ova vrsta turista unutar svojeg uobičajenog turističkog putovanja poduzima i jedno ili više kraćih posjeta ekoturističkim destinacijama. „Meke aktivnosti obuhvaćaju ekoturističko iskustvo koje se kombinira s ostalim oblicima turizma, avanturističkim i kulturnim aktivnostima, pa i s masovnim turizmom. Riječ je o kratkotrajnim putovanjima u velikim grupama čiji su sudionici fizički pasivni, zadovoljavaju se promatranjem i interpretacijom onoga što vide i očekuju visoku kvalitetu smještaja i usluga.¹⁰

Starenjem populacije u najvećim emitivnim zemljama, smanjivat će se potražnja za masovnim odredištima i aktivnom rekreacijom, a rasti za “soft” ekoturizmom i kulturnim turizmom.

Prema istraživanju TripAdvisora (2012) trend “zelenog” turizma je u porastu. 71% ispitanika koji su sudjelovali u spomenutom istraživanju odgovorilo je da planiraju putovanje u eco-friendly destinacije u slijedećih 6 mjeseci. Dvije trećine potrošača iz cijeloga svijeta odgovorilo je da pri kupnji proizvoda i usluga prednost daju društveno odgovornim tvrtkama, a 46% njih reklo je da bi takve proizvode i usluge platilo i više ukoliko je potrebno. Ekološki osviješteni turisti putuju češće od prosječnih turista. Tijekom 2009. godine 76% putovalo ih je barem dva puta godišnje, a 22% putovalo je od pet do osam puta godišnje. Studija UNWTO-a (2011.) utvrdila je da 10 – 15% turista pri izboru destinacije traže nešto neuobičajeno. Takvi turisti nazvani su “alternativnim”, “novim” turistima, a njihov broj raste u prosjeku brže nego broj mainstream turista.¹¹

⁹ loc.cit

¹⁰ Klarić, Z., Gatti, P., op.cit., str.158

¹¹ Ekoturizam – autorizirana predavanja i primjeri vježbi

Prema istom UNWTO istraživanju karakteristika “novih” turista je da su:

- obrazovaniji;
- iskusniji;
- imućniji;
- s iskustvom u putovanjima;
- ekološki osviješteni;
- osjetljiviji naspram tradicije, društva, kulture, društvenog uređenja i običaja destinacija koje posjećuju.

Karakteristike ekoturista:¹²

- **Zanimanje:**

prosječni ekoturist dolazi iz redova profesionalaca menadžera, viših službenika, profesionalaca trgovaca, studenata.

- **Prihodi**

Općenito prihodi kućanstava ekoturista viši su u prosjeku od prihoda uobičajene populacije koja putuje. Po prihodima većina njih pripada u srednji i viši srednji sloj.

- **Obrazovanje:**

U prosjeku su obrazovaniji. U SAD-u 75% ekoturista imaju neku od diploma visokih škola ili fakulteta. U Velikoj Britaniji taj je postotak oko 61%.

- **Dob:**

Istraživanja u SAD-u i EU pokazala su da je većina ekoturista u dobi od 25 – 54 godine, uz zamjetan trend povećanja starosne dobi turista koji putuju u ekoturističke destinacije. Mlađi turisti pripadaju u skupinu “hard” ekoturista i putuju povremeno; stariji putuju češće, puno su iskusniji i češće poduzimaju “soft” ekoturistička putovanja.

- **Spol:**

U većem postotku su žene i to poglavito unutar mlađe populacije;

Muškarci su ravnomjerno raspoređeni među mlađom i starijom populacijom.

- **Učestalost putovanja:**

¹² The case for responsible travel: trends and statistics; dostupno na:
www.responsibletravel.org/docs/2013%20Trends%20&%20Statistics_Final.pdf

Ekoturisti putuju u prosjeku dva do pet puta godišnje.

- **Sezona putovanja:**

Iskusni ekoturisti koji često putuju ne preferiraju posebno neku od sezona (zimsku ili ljetnu). Štoviše, vole putovati izvan glavne sezone. Ova činjenica važna je za destinacijski menadžment i pruža mu priliku da stvaranjem ekoturističkih sadržaja produlji sezonu u vlastitim destinacijama.

- **Duljina putovanja:**

Ovisi o udaljenosti destinacije i aktivnostima u destinaciji.

Što je destinacija udaljenija, a aktivnosti intenzivnije, to je putovanje duže.

- **Potrošnja i aktivnosti u destinaciji**

Ekoturisti u prosjeku troše više od uobičajenih turista. U Velikoj Britaniji 60% ekoturista izjavilo je da ekoturistička putovanja nisu skupa (što ukazuje na činjenicu da nisu osjetljivi na cijenu). U Kanadi ekoturisti troše 25 – 50% više od prosječne turističke potrošnje. U Kostarici (vodećoj svjetskoj ekoturističkoj destinaciji) turisti su 2010. godine trošili prosječno 944\$ po putovanju. Istovremeno prosječna potrošnja turista u Francuskoj (prvoj po broju međunarodnih dolazaka prema UNWTO Tourism Highlights, 2010) bila je 666 \$. Turisti u ekoturističkoj destinaciji troše 44% više od turista koji posjećuju uobičajena odredišta masovnog turizma. Troškovi ovise i o aktivnostima: Švicarci, Nijemci i Skandinavci najviše troše na outdoor aktivnosti: jahanje, trekking, planinarenje, alpinizam, safari. Ekoturisti nisu osjetljivi na cijenu, ali su vrlo osjetljivi na odnos vrijednosti za novac. Ono što češće uspoređuju je kvaliteta turističkog doživljaja, nasuprot kvaliteti proizvoda i usluga. S obzirom da ekoturisti putuju više puta godišnje drugo putovanje obično uključuje i druge aktivnosti i to najčešće: *trekking, vožnju čamcima, ribolov, biciklizam*

- **Smještaj:**

Ekoturisti radije biraju rustikalnije, intimnije i manje objekte. Isto tako veliku pozornost daju ekološkoj održivosti objekta i tzv. "zelenoj gradnji". Najčešće su to sljedeći objekti:

- ✓ Bed & breakfast
- ✓ Bike & bed
- ✓ Kuće za odmor u prirodnom okruženju
- ✓ Šumske kolibe
- ✓ Manji obiteljski pansioni,

- ✓ Seljačka domaćinstva (poglavito ona koja se bave ekološkom poljoprivredom),
- ✓ Kampovi,
- ✓ Objekti robinzonskog turizma.

Na tržištu još uvijek nedostaje ovakvih objekata pa veliki broj odsjeda u hotelima/motelima (menadžment prepoznaje trendove i prilagođava poslovanje “zelenim” principima.

- **Motivi putovanja:**

Kod mlađih ekoturista najznačajniji motiv za putovanje je *uzbuđenje*, a kod starijih je *to interes za okoliš i prirodno okruženje*. Kod ekoturista srednjih godina glavni motiv je *bijeg od stresa i svakodnevice*. Prema istraživanjima, motivi po kojim se ekoturisti razlikuju od konvencionalnih turista su sljedeći: boravak u nenapučenim destinacijama, boravak u netaknutoj prirodi, učenje o životu u divljini i prirodi, razgledavanje divljih životinja i biljaka, upoznavanje domicilnog stanovništva i njihove kulture, osjećaj za korist koju od njihova putovanja ima lokalna zajednica, izazov (fizički i umni).

- **Zadovoljstvo doživljajem:**

Najveće zadovoljstvo putovanjem proizlazi iz onih doživljaja povezanih s učenjem, upoznavanjem kulture, te vođenim turama i interpretacijom okoliša. Za zadovoljstvo doživljajem presudnu važnost imaju: osposobljeni, educirani i elokventni vodiči, dobro osmišljeni i organizirani edukativni programi, sredstva za interpretaciju okoliša (informacijske i interpretacijske ploče, info kiosci, putokazi, upozorenja, tiskani ili elektronski vodiči, karte i sl.).

Ekoturisti su natprosječno obrazovan segment turista. Veliki broj ih čita specijalizirane časopise koji se bave tematikom prirode i okoliša. Prema nekim procjenama oko 60% ih čita The National Geographic Magazine. Veliki broj prati časopise s tematikom ribolova, lova, biciklizma, planinarenja, te specijalizirane internetske stranice i aktivni su na društvenim mrežama. Potencijalna mjesta prema kojima valja usmjeriti promidžbene aktivnosti su i razni klubovi, društva i udruge građana koji se bave okolišem i održivim razvojem.

2.4. Dimenzije ekoturizma

Iako autori različito definiraju dimenzije ekoturizma ovdje je izdvojeno pet temeljnih dimenzija ekoturizma:¹³

1. Prirodni resursi i zaštita okoliša;
2. Edukacija;
3. Povećanje prihoda lokalne zajednice;
4. Povećanje kvalitete turističke ponude;
5. Uključenost lokalne zajednice.

Dodatna dimenzija:

– Ekoturistički proizvod je alternativni, personalizirani turistički proizvod manjeg intenziteta.

Slika 1. Dimenzije ekoturizma

Izvor: Ekoturizam – autorizirana predavanja i primjeri vježbi; www.vsmti.hr/.../2785-ekoturizam-autorizirana-predavanja-i-primjeri-vjezbi.html

Prirodna dimenzija ekoturizma

¹³ Ecotourism: definition and concepts (1999.), Journal of tourism

Ekoturizam je turizam temeljen na prirodi i prema tome turistički motivi jesu: želja za povratkom prirodi, želja za bijegom od stresa i svakodnevnog života i promatranje prirode i divljine prije nego što za to bude kasno.

Tri su temelja turizma temeljenog na prirodi u okviru prirodne dimenzije ekoturizma:

1. Iskustvo i doživljaj, koji ovise o:

- uključenosti u doživljaj i interakciju s prirodom;
- interakciji s lokalnom zajednicom;
- intenzitetu i duljini uključenosti.

2. Oblikovanje putovanja, koje ovisi o:

- različitim razinama i intenzitetu korištenja turističke infrastrukture i suprastrukture;
- tipu i veličini grupe s kojom se putuje;
- spremnosti na potrošnju (willingness to pay);
- duljini boravka.

3. Izbor destinacije, što ovisi o:

- dostupnosti;
- razvijenosti;
- vlasništvu;
- ekološkoj osjetljivosti.

Obrazovna dimenzija ekoturizma

Ekoturizam pruža mogućnost obrazovanja o okolišu i lokalnoj kulturi. Odlika ekoturističkog doživljaja je interpretacija okoliša te učenje o okolišu i kulturi kraja kojega ekoturist posjećuje. Svaki turizam temeljen na prirodi u sebi nosi neki oblik stjecanja novih znanja, no kod ekoturizma, obrazovna dimenzija, uz dobru interpretaciju okoliša, ključni je element turističkog doživljaja.

Doživljaj turista na ekoturističkom putovanju ima dvije osnovne svrhe:

1. Zadovoljenje potrebe za povećanjem znanja o prirodnim i kulturnim atrakcijama uz aktivnu rekreaciju na terenu.

2. Povećanje razine svijesti o potrebi očuvanja okoliša, promjena stavova i ponašanja s ciljem smanjivanja loših utjecaja na okoliš.

Prva svrha izravno se podudara s najčešćim primarnim motivima putovanja ekoturista, a to su učenje o biljkama, životinjama, krajoliku i drugim atrakcijama specifičnima za destinaciju. Da bi turisti zadovoljili svoje potrebe za stjecanjem novih znanja ključna je dobro osmišljena i kvalitetna interpretacija okoliša.

Interpretacija destinacije može biti:

- Statična: samostalni obilazak uz pomoć interpretacijskih tabli, tiskanih ili interaktivnih karti, vodiča i sl.
- Personalizirana: sve informacije interpretira osposobljeni i educirani vodiči.

Druga svrha ogleda se u činjenici da se ekoturistu boravkom u ekoturističkoj destinaciji pruža mogućnost podizanja ekološke svijesti o čemu možda ne bi razmišljao za vrijeme uobičajenog boravka u urbanim sredinama. To se kod ekoturista gotovo u pravilu događa pa su oni osobe koje su jako uključene u pitanja zaštite okoliša.

Dimenzija održivosti

Pojam održivog turizma proizašao je iz puno šireg koncepta "održivog razvoja." Ovaj koncept prvi je put promoviran kroz tzv. Bruntland izvještaj u publikaciji "Our Common Future" iz 1987. koju je izdala World Commission on Environment and Development (WCED). Održivost se u njoj definira kao: "Način zadovoljavanja potreba sadašnjih generacija bez ugrožavanja potreba generacija koje dolaze."

Dimenzija personaliziranosti

Ekoturizam se svrstava u tzv. alternativni turizam. Ekoturizam predstavlja više od pukog razgledavanja. On predstavlja doživljaj. Turisti neprestano traže izvornost, uključenost, istraživanje i kvalitetu nasuprot kvantiteti. Ekoturisti traže nove izazove i personalizirane doživljaje u jedinstvenim, najčešće udaljenim i manje razvijenim destinacijama. Upravo za ponudu ekoturizma karakteristično je da je čine mali i srednji pružatelji turističkih usluga s visokopersonaliziranom ponudom turističkih doživljaja. Ova dimenzija, ekoturizam razlikuje od masovnog turizma (iako u svojoj "soft" verziji i on poprima neke od karakteristika masovnog turizma).

2.5. Upravljanje ekoturističkom destinacijom

Ekoturizam ima veliki potencijal i dokazani uspjeh u mnogim dijelovima svijeta glede ublažavanja siromaštva i poboljšanja ljudskog blagostanja. Jedan od ključnih instrumenata za uspješno vođenje takvih destinacija su sljedeći pokazatelji.

Obrazovni zahtjevi za upravljanje ekoturizmom:

ZNANJE	<ul style="list-style-type: none">- suvremena filozofija i etika prema ekoturizmu- temeljna ekološka i geomorfološka načela- dinamika i međuodnos biljnog i životinjskog svijeta- ekološki utjecaji i menadžment koji se odnose na ekoturizam- ekološki održivi razvoj i načela upravljanja okolišem- kulturna baština i načela upravljanja kulturnom baštinom- teorija poslovnog menadžmenta- poslovna praksa ekoturizma
VJEŠTINE	<ul style="list-style-type: none">- sposobnost filozofske i etičke prakse u upravljanju ekoturizmom- vještine u dinamici komunikacije, međusobnoj povezanosti i upravljanju prirodnim i kulturnom baštinom- vještine u poslovnom upravljanju i ekoturističkim poslovnim praksama- vještine u primjeni teorije vodstva- vještine u prepoznavanju, vrednovanju i rješavanju okolišnih, socijalnih i kulturnih utjecaja vezanih za turizam
	<ul style="list-style-type: none">- uvažavanje načela ekološki održivog

STAVOVI	razvoja - uvažavanje etičke poslovne prakse - svijest o važnosti zaštite okoliša i baštine prilikom upravljanja ekoturističkom industrijom - uvažavanje etičkih ekoturističkih operacija - poticanje etičkog profila ekoturizma u javnosti kroz ekološki odgovorne ekoturističke operacije
----------------	--

Izvor: izrada autorice prema Smolcic Jurdana, D.; Specific knowledge for managing ecotourism destinations, Tourism and hospitality management, vol.15, br.2, Opatija, 2009., str. 276

Kako bi se u ekoturizmu poboljšali planiranje i menadžment, trebalo bi se uzeti u obzir sve ekoturističke komponente i moguće interakcije kroz vrijeme. Buduće istraživanje trebalo bi počivati na postojećim okvirima kako bi se povećala analitička sposobnost u adekvatnom menadžmentu ovog značajnog i važnog turističkog proizvoda. Samo s jasnim razumijevanjem ekoturizma, on kao takav može biti promoviran kao metoda održivog razvoja.

3. EKOTURIZAM U HRVATSKOJ

U ovom poglavlju govori se o ekoturizmu u Europi i njegovim glavnim značajkama, zatim o razvoju ekoturizma u Hrvatskoj, gdje je analizirano postojeće stanje ekoturizma i prikazano kroz SWOT analizu i TOWS matricu. Nadalje, spominje se važan projekt ekoturizma NATURA 2000, te se poglavlje završava isticanjem zakonodavnih uvjeta za razvoj ekoturizma u Hrvatskoj.

3.1. Ekoturizam u Europi

Nakon gotovo pola stoljeća stalnog rasta Europa je i dalje na vrhu svjetskih turističkih odredišta. Samo u posljednjih dvadeset godina potražnja je porasla za više od dvostruko, generirala više od 10 posto europskog bruto društvenog proizvoda (BDP-a) i osigurala dvadesetak milijuna radnih mjesta. Predviđa se da će se takav rast nastaviti i u daljoj budućnosti.

Prema predviđanjima Svjetske turističke organizacije (WTO) broj turista u Europi će se u sljedeća dva desetljeća udvostručiti. Takvom stalnom rastu pridonosi nekoliko čimbenika. Oni uključuju porast broja niskotarifnih zrakoplovnih kompanija, povećanu uporabu interneta i širenje EU-a, čime se otvaraju nova tržišta u novim i pristupnim državama Europske unije poput Hrvatske.

Turizam doživljava velike promjene kako se prilagođava promjenama u potražnji, novim uvjetima i povećanoj konkurenciji iz drugih krajeva svijeta. Masovni turizam je time posebno pogođen, a mnoga klasična odredišta koja nude samo „sunce i more“ već se moraju boriti za turiste. Više nije neobično da čak i u srcu ljeta veliki turistički kompleksi diljem Europe ostaju djelomično prazni, što se prije desetak godina nije moglo niti zamisliti.

Ulaskom u 21. stoljeće prepoznata je važnost razvoja ekoturizma u svjetskoj turističkoj ponudi što potvrđuje i činjenica da je 2002. godina bila proglašena godinom ekoturizma, kada je održan cijeli niz znanstvenih i stručnih skupova na tu temu. Nažalost, ekoturizam još uvijek čini mali dio ukupnog svjetskog turizma, koji se ovisno o izvoru informacija, kreće između tri i sedam posto.

WTO-ova istraživanja tržišta pokazuju da se sve više i više ljudi zanima ne samo za iskušavanje novih mjesta, nego i za otkrivanje različitih oblika turizma. Oni često traže autentično iskustvo koje se temelji na lokalnoj kulturi i tradiciji, koje je u većem skladu s prirodnim okolišem i koje nudi prijateljsku, personaliziranu uslugu. Posljedično tome, alternativni oblici turizma – poput ruralnog turizma, prirodi bliskoga ili ekoturizma– doživljavaju pravi boom. Prema novijim istraživanjima, rastu tri puta brže od klasičnoga masovnog turizma i očekuje se da će njihov udio na turističkom tržištu u Europi u sljedećih 20 godina biti veći od 20 posto.

Jedan od odgovora na nove izazove i jedan od načina za ostarijanje vrijednosti na mijenjajućim tržišnim preferencama je investirati u oblike turizma manjeg razmjera koji se temelje na jedinstvenoj prirodnoj i kulturnoj baštini i promicati ih.

3.2. Razvoj ekoturizma u Hrvatskoj

Početak razvoja ekoturizma u svijetu vezan je uz osnivanje prvih nacionalnih parkova prije više od 130 godina. Nacionalni parkovi odigrali su glavnu ulogu u postizanju glavnih ciljeva ekoturizma, a to su ekološka edukacija posjetitelja i lokalnog stanovništva te zaštita prirodnih područja uz postizanje određene ekonomske koristi.

Jedno od prvih istraživanja o turističkoj ponudi i razini devastacije zaštićenih prirodnih područja u Hrvatskoj provedeno je 1997. godine. U istraživanje se uglavnom uključuju parkovi prirode, a uključuju broj i vrstu posjetitelja. Zabilježen broj turista bio je oko 651.000 u 1997. godini, od čega je 80% bilo međunarodnih posjetitelja i broj je izrazito varirao od parka do parka, ovisno o infrastrukturnim priključcima, marketinškom zastupanju parka na nacionalnoj i međunarodnoj razini i odgovarajućih usluga, kao što su hoteli, kulturni sadržaj, ugostiteljska ponuda, itd. Prepreke intenzivnom razvoju ekoturizma koje su identificirane u istraživanju iz 1997. godine i dalje su, u nešto oslabljenom obliku, prisutne i danas.

Najčešći problemi su slijedeći:¹⁴

- neodgovarajuća zaštita prirode i kontrola posjetitelja u parku,
- nedovoljno razvijena infrastruktura,
- nedostatak sustavno stvorene turističke ponude u zaštićenim područjima i nedostatak suradnje s lokalnim i županijskim dužnosnicima,
- problemi s vlasničkim zakonima i procesom privatizacije,
- manjkav koncept prostornog uređenja,
- urbanizacija i bespravne gradnje u parkovima,
- nedostatak ljudskih resursa, nedostatak financijskih sredstava

U Hrvatskoj kao i u ostatku svijeta sve više jača svijest ljudi o ograničenosti prirodnih resursa i o činjenici da je jedan dio tih resursa neobnovljiv odnosno podložan konstantnim promjenama. Takva uvjerenja postepeno dovode i do sve intenzivnijeg razvoja ekoturizma. Rezultati istraživanja Svjetskog instituta za resurse iz 1990. godine pokazali su da ukupni turistički promet raste po godišnjoj stopi od 4 posto, dok putovanja vezana uz prirodu rastu po stopi od 10 do 20 posto.

Ekoturizam u RH također spada u novije oblike turizma, sve češće spominjan oblik turizma, ali nažalost među najnižim oblicima prema ostvarenom turističkom prometu i prihodima. Unatoč bogatim resursima za razvoj ekoturizma u Hrvatskoj je taj oblik turizma slabo razvijen. U Europi, pa tako i u Hrvatskoj znakovito je prožimanje ekoturizma s drugim vrstama turizma, posebice s ruralnim i kulturnim turizmom, te funkcionalna povezanost s odmorišnim turizmom, osobito u sredozemnim zemljama.¹⁵

¹⁴ Tišma, S.,(2006.): Analysis of ecotourism development potential in protected areas in the Republic of Croatia and recommendations, Croatian international relations review, vol.12, br.44/45, str. 109.

¹⁵ Klarić, Z.,Gatti,P.;op.cit.,str. 165

Razvoj ekoturizma u RH vezan je isključivo za ruralni prostor i zaštićene dijelove prirode i temelji se na korištenju prirodnih ljepota, ali tako da se ne naruši prirodni sklad. Hrvatska pripada zemljama koje privlače posjetitelje više odlikama svoga prirodnog prostora i bogatstvom kulturno-povijesne baštine nego kvalitetom, raspoloživošću i/ili raznovrsnošću novostvorenih turističkih atrakcija. Među prirodnim atrakcijama najvažnije mjesto imaju more, razvedena obala te mnoštvo otoka, ali i brojne očuvane prirodne plaže, kao i zelenilo i šumovitost velikog dijela teritorija.

Hrvatska se, s obzirom na svoju ukupnu površinu, ističe i izuzetno velikim brojem turistički atraktivnih zaštićenih prirodnih područja, a prema bioraznolikosti nalazi se u europskom vrhu. Velik potencijal na turistički nerazvijenim područjima predstavlja turistička valorizacija područja uz Dunav, Savu, Dravu, Unu, Kupu, Cetinu i druge rijeke te uz jezera i ostale unutarnje vode. Osim prirodnih atrakcija vezanih uz more kao što su nacionalni, Hrvatska ima i niz atrakcija povezanih s krškim fenomenima kao što su slapovi i sedrene barijere Plitvičkih jezera i rijeke Krke, stijene Velebita, spilje, ponori i druge krške atrakcije, te velik broj jedinstvenih nacionalnih parkova i parkova prirode na kontinentalnom području. U nekoliko nacionalnih parkova organizirana je ponuda hotelskog smještaja (NP Plitvička jezera, NP Brijuni, NP Mljet).

Za razliku od prirodnih atrakcija i kulturno-povijesne baštine, Hrvatska je izrazito siromašna u novostvorenim turističkim atrakcijama kao što su suvremeno opremljeni kongresni centri, tematski i/ili zabavni parkovi, golfska igrališta, centri za posjetitelje, kvalitetno osmišljene tematske rute, biciklističke staze te slični sadržaji turističke ponude bez kojih je izuzetno teško uspostaviti pretpostavke za proširenje međunarodno prepoznatljivog proizvodnog miksa, turističko aktiviranje kontinentalnog prostora i razvoj ekoturizma.

Polazeći od postojećih obilježja hrvatske turističke ponude, ali i od kvalitativnih značajki hrvatske turističko-atraksijske ponude, definirano je deset ključnih proizvodnih grupa na kojima valja graditi sustav turističkih proizvoda Hrvatske do 2020. godine:¹⁶

¹⁶ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2013.): Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2020. Godine, dostupno na: www.mint.hr/UserDocImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf

- Sunce i more
- Nautički turizam
- Zdravstveni
- Kulturni
- Poslovni
- Golf
- Cikloturizam
- Eno i gastro turizam
- Ruralni i planinski
- Pustolovni i sportski
- Ostali važni proizvodi (eko, omladinski i socijalni turizam)

Može se primijetiti da u Strategiji razvoja hrvatskog turizma do 2020. ekoturizam nije uvršten u glavne turističke proizvode RH već se nalazi na zadnjoj poziciji u kategoriji ostalih turističkih proizvoda. To dokazuje da je usprkos raspoloživosti, atraktivnosti i očuvanosti prirodnih resursa, ekoturizam u Hrvatskoj još uvijek izrazito slabo razvijen. Posebno brine činjenica da je ekoturizam zapostavljen čak i u većini zaštićenih prirodnih lokaliteta.

Ljepota krajolika i ekološka očuvanost elementi su ponude u kojima Hrvatska ima prednost u odnosu na konkurente iz regije poput Španjolske, Grčke Italije i Turske. Ekološka očuvanost predstavlja element ponude u kojem nas naši posjetitelji ocjenjuju boljim od konkurencije. U tom smislu, važno je naglasiti da se razvoj turizma u nas ne bi trebao temeljiti većinom na dominaciji proizvoda kao što su sunce i more već treba ulagati napore na unapređenje zaštite okoliša, očuvanju kvalitete prirodnih resursa te odgovornom i održivom upravljanju razvojem sadržaja ekoturističke ponude.

3.2.1. SWOT analiza

Za prepoznavanje ključnih problema ekoturizma postavlja se SWOT analiza. SWOT analiza daje detaljnu analizu snaga i slabosti hrvatskog ekoturizma, te razmatra prilike za budući razvoj i prijetnje koje valja izbjeći.

Tablica 1. SWOT analiza hrvatskog ekoturizma

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Raznolikost i ljepota krajolika • Visoka razina očuvanosti prirode i bioraznolikosti • Zelenilo i šumovitost prostora • Ugodna mediteranska klima • Mnoštvo raznolikih krških fenomena • Prostor za održivu turističku izgradnju • Jedan od najvećih udjela zaštićenih područja u okviru projekta NATURA 2000 u Europi 	<ul style="list-style-type: none"> • Neprimjerena valorizacija prirodnih atrakcija • Neprimjereno korištenje prostora zbog niske razine upravljanja • Loša prometna infrastruktura • Neiskorišteni prirodni resursi • Nedostatak održivih hotela i drugih eko smještaja • Nedovoljna ekološka educiranost • Ekološka degradacija i devastacija prostora neprikladnom izgradnjom • Nepostojanje zajedničke politike svih zaštićenih područja • Premali broj novostvoreni turističkih atrakcija • Masovnost turista (sunce i more)
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj ekoturizma u ruralnim područjima • Razvoj ekoturizma u Kontinentalnoj Hrvatskoj • Rast i potražnja posebnih vrsta turističkih aktivnosti • Izrada procjene prihvatnog kapaciteta za zaštićena područja • Veća ulaganja u zaštitu prirode kroz EU fondove • Veći poticaji za razvoj ekološke poljoprivrede i osnivanje eko sela 	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurencija • Smanjene mogućnosti ulaganja u prostore obuhvaćene zaštitom u okviru područja NATURA 2000 • Nedovoljno razvijena svijest o potrebi zaštite okoliša i očuvanju bioraznolikosti • Neodgovarajuća zakonska, planska i ostala regulativa

- Rast potražnje za ekoturizmom u svijetu
- Stvaranje autentičke turističke ponude
- Hrvatska kao popularna ekoturistička destinacija
- Ekoturizam – prilika za cjelogodišnji turizam

Izvor: izrada autorice

Jedna od najvažnijih prednosti ekoturizma svakako su prirodne ljepote i očuvanost prirode. Preko 30 % hrvatskog teritorija ušlo je u europsku ekološku mrežu NATURA 2000, što čini jedan od najviših udjela u Europi, te se Hrvatska etablirala kao jedna od najvrednijih kad je u pitanju očuvanost prirodnih krajolika. Bogatstvo hrvatske prirodne baštine pruža niz prednosti za značajna unapređenja i primjerenije turističko korištenje u budućnosti. Prihvatanjem prilika iz okruženja moguće je učvrstiti prednosti, a upravo su prednosti ključne komponente za određivanje konkurentnosti ekoturizma.

Dodatnoj afirmaciji hrvatske atrakcijske osnove zasigurno će doprinijeti i promjene u ponašanju turista, koji sve više traže prostore koji se ističu očuvanošću prirode te bogatstvom tradicijske baštine. To podrazumijeva i rast potražnje posebnih vrsta turističkih aktivnosti kao što su ekoturizam, ruralni turizam, planinarenje, biciklizam i druge, koje pridonose afirmaciji najvrednijih dijelova prirodne i kulturne baštine. Time se stvaraju preduvjeti za dodatna ulaganja u očuvanje i unapređivanje glavnih atrakcija, a tako i širih prostora na koje se one odnose.

Kontinentalna Hrvatska koja, kao uglavnom slabije razvijeno područje, zahvaljujući raspoloživosti brojnih EU fondova ima šansu znatno bolje valorizirati svoju zaštićena područja. To se posebno odnosi na jedinstvene prostore velikih močvara kao što su Kopački rit i Lonjsko polje te na prostore uz velike rijeke u prirodnom stanju Dunav, Dravu i Savu.

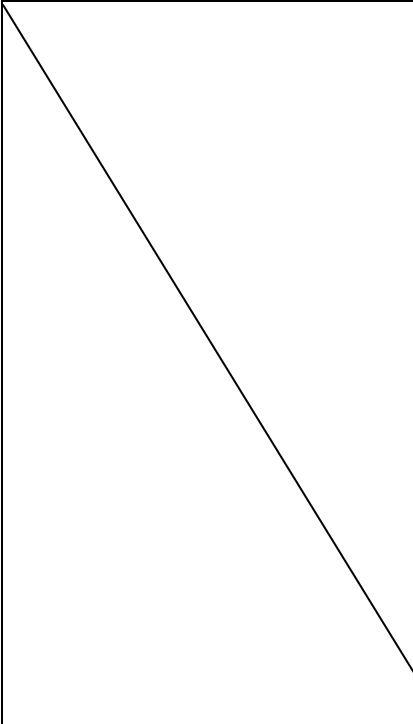
Makroregija Sjeverni Jadran već je velikim dijelom etablirana kao prostor s najvećom površinom pod režimom zaštite prirode u Hrvatskoj zahvaljujući obuhvatu četiri nacionalna parka, dva parka prirode te skoro cjelokupnog gorskog dijela Hrvatske kao prirodno najočuvanije veće zemljopisne cjeline. Uz to, prostor Sjevernog Jadrana je poznat i po najvećim razlikama u krajoliku na malom prostoru zahvaljujući položaju na dodiru Panonske nizine i Sredozemlja te Alpa i Dinarida. Dobrim dijelom zahvaljujući turizmu znatan dio prostora je i uspješno turistički valoriziran, iako tu ima i najviše opasnosti od suviše intenzivne turističke uporabe, primjerice u slučaju nacionalnih parkova Plitvička jezera i Brijuni.

Područje makroregije Južni Jadran odnosno Dalmacije također se ističe izuzetno velikom vrijednošću prirodne baštine sa četiri nacionalna parka i četiri parka prirode, među kojima su na svjetskoj razini najpoznatiji nacionalni parkovi Krka i Kornati. Stoga su ovdje osobito izražene opasnosti od devastacije neprikladnom gradnjom i prevelikom intenzitetom turističkih aktivnosti. Iz toga proizlazi potreba za uspostavljanjem dodatnih mjera zaštite prirode na temelju održivog razvoja u makroregiji Južni Jadran, ali i drugdje u Hrvatskoj.

3.2.2. TOWS matrica

TOWS matrica konceptualni je okvir za identificiranje i analiziranje prijetnji (T – threats) i prilika (O – opportunities) u vanjskom okruženju te procjenjivanje slabosti (W – weaknesses) i snaga (S - strengths) u unutarnjem okruženju. Pomaže u identifikaciji veza između snaga, slabosti, prilika i prijetnji te daje osnovu formuliranja strategija na tim odnosima.

Tablica 2. TOWS matrica

	<p>SNAGE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Raznolikost i ljepota krajolika • Visoka razina očuvanosti prirode i bioraznolikosti • Prostor za održivu turističku izgradnju • Ugodna mediteranska klima 	<p>SLABOSTI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neiskorišteni prirodni resursi • Nedovoljna ekološka educiranost • Neprimjereno korištenje prostora zbog niske razine upravljanja
<p>PRIILIKE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razvoj ekoturizma u ruralnim područjima • Ekoturizam – prilika za cjelogodišnji turizam • Rast i potražnja posebnih vrsta turističkih aktivnosti 	<p>MAXI-MAXI strategija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Promicanje održivog ekonomskog razvoja • Razvitak lokalnog i nacionalnog brenda 	<p>MINI-MAXI strategija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Održivo iskorištavanje prirodnih resursa za razvoj ekoturizma • Razvoj programa ekološke održivosti • Oblikovanje strateškog usmjerenja za razvoj ekoturizma
<p>PRIJETNJE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konkurencija • Nedovoljno razvijena svijest o potrebi zaštite okoliša i očuvanju 	<p>MAXI-MINI strategija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja imidža eko destinacije • Poticanje razvoja ekoturizma radi stvaranja identiteta 	<p>MINI-MINI strategija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Radi očuvanosti prostora ograničiti prihvatni kapacitet u zaštićenim područjima

bioraznolikosti • Neodgovarajuća zakonska, planska i ostala regulativa	u odnosu na konkurente	
---	------------------------	--

Izvor: izrada autorice

Nakon identifikacije snaga, slabosti, prilika i prijetnji pristupa se vrednovanju usklađenosti internih i eksternih elemenata analize. Na taj način oblikuju se četiri grupe strateških preporuka:

- korištenje snaga kako bi se iskoristile prilike;
- razvijanje slabosti kako bi se mogle iskoristiti prilike;
- korištenje snaga kako bi se suočili s prijetnjama;
- razvijanje slabosti kako bi se obranilo od prijetnji ili ih se izbjeglo

Snage koje se mogu koristiti kako bi se iskoristile prilike (MAXI-MAXI strategija) je bioraznolikost i očuvanost prirode za razvoj ekoturizma u zaštićenim područjima te korištenje snage Hrvatske kao jedan od najvećih udjela zaštićenih područja u Europi kao prilika za identificiranje Hrvatske kao popularne ekoturističke destinacije, kako bi se promicao održivi ekonomski razvoj i razvio lokalni i nacionalni brend.

U svrhu pregledavanja slabosti ekoturizma treba iskoristiti prilike (MINI-MAXI strategija) kako bi se minimiziralo neadekvatno korištenje prirodnih resursa koja negativno utječe na ekološku održivost, a oblikovanjem jasnog strateškog usmjerenja omogućuje se učinkovitija zaštita okoliša u kontekstu održivog razvoja.

Unatoč dobrim snagama koje karakteriziraju ekoturizam, kao prijetnje navode se konkurencija, nedovoljno razvijena svijest o potrebi zaštite okoliša i očuvanju bioraznolikosti, neodgovarajuća zakonska, planska i ostala regulativa. Potrebna je izgradnja imidža eko destinacije, ulaganje u zaštitu okoliša i poticajne mjere za razvoj ekoturizma kako bi se Hrvatska istaknula u odnosu na konkurente.(MAXI-MINI strategija).

U svrhu razvijanja slabosti kako bi se obranilo od prijetnji (MINI-MINI strategija), potrebno je minimizirati/ograničiti prihvatni kapacitet u zaštićenim područjima radi očuvanosti prostora i bioraznolikosti, te odgovarajućom planskom i zakonskom regulativom utjecati na održivost zaštićenih područja.

3.3. Natura 2000

NATURA 2000 je ekološka mreža područja očuvanja prirode koja se proteže kroz trenutačno 27 država EU-ovih članica. Ta je mreža osmišljena za očuvanje više od tisuću rijetkih, ugroženih i endemičnih vrsta divljih životinja i biljaka, te oko 230 prirodnih i poluprirodnih staništa koja su na popisu u dodacima dviju EU-ovih direktiva o zaštiti prirode. U središtu ove inicijative su dva propisa (direktive) koje je EU donijela 1979. i 1992. godine:

- EU direktiva o pticama (zaštita svih divljih ptica i njihovih staništa – 1979.)
- EU direktiva o staništima (zaštita prirodnih i poluprirodnih staništa)

Dosad je u ekološku mrežu NATURA 2000 uključeno oko 30.000 područja i pokriva gotovo petinu teritorija Europske unije.

To je čini najvećom mrežom očuvanja prirode na svijetu, te pruža jedinstvenu mogućnost za otkrivanje i uživanje u najljepšim europskim krajolicima i spektakularnoj prirodi. Diljem Europe, NATURA 2000 prepoznata je kao simbol europskoga bogatoga prirodnoga i kulturnog naslijeđa. A to je nadalje čini snažnim mamcem za privlačenje ljudi koji žele iskusiti prirodu iz prve ruke, bilo da je riječ o promatranju divljih vrsta, hodanju, vožnji biciklima ili jednostavno opuštanju u prelijepu okolišu. To, dakako, ne znači da su sva područja NATURA 2000 privlačna ili prikladna za turiste. Neka nisu pejzažno zanimljiva ili su jednostavno preosjetljiva da bi mogla podnositi veći broj ljudi, ali još postoji mnogo onih koja su idealno mjesto za bavljenje aktivnostima u prirodi, pod uvjetom da se to obavlja uz poštivanje prirodnog okoliša.

Postoje dva zlatna pravila za sve aktivnosti u području NATURA 2000 i oko njega:¹⁷

¹⁷ Europska komisija, *Zaštićena područja EU-a - Natura 2000*, http://ec.europa.eu/environment/basics/natural-capital/natura2000/index_hr.htm

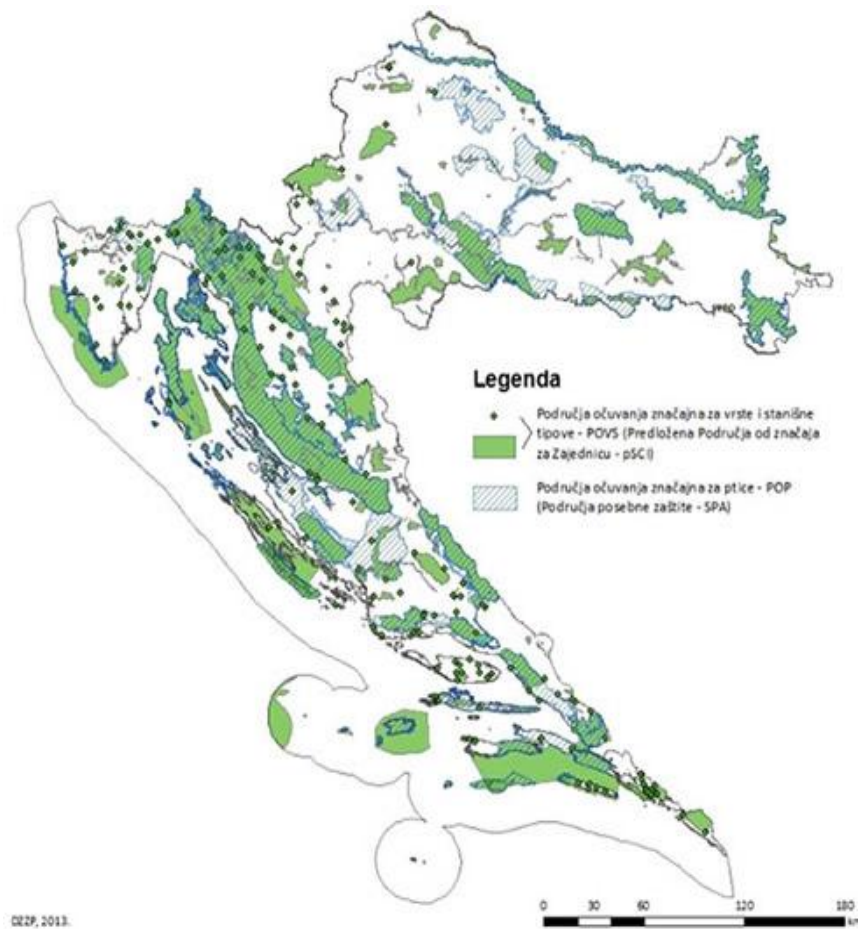
- izbjegavati štetne aktivnosti koje bi mogle uznemiriti vrstu ili narušiti staništa zbog kojih je područje odabrano;
- poduzimati pozitivne mjere, gdje je potrebno, u cilju održavanja i obnavljanja „povoljnog stanja očuvanja“ tih staništa i vrsta u njihovu prirodnom području rasprostranjenosti.

Za razliku od masovnog turizma, koji je često u izravnom sukobu s očuvanjem prirode, glavni je interes ekološkoga ili ruralnog turizma ne uništiti upravo ono što je uopće privuklo turiste. Štoviše, budući da se ekoturizmom bave gotovo isključivo mali privrednici i obiteljska gospodarstva, koji imaju interes za lokalni okoliš i za lokalnu kulturu i tradiciju, mnogo je vjerojatnije da su lakše uskladivi sa zahtjevima mreže NATURA 2000.

Diljem Europe postoje mnogi primjeri uzajamne koristi ekoturizma i mreže NATURA 2000. S jedne strane, područja NATURA 2000 (uključujući nacionalne parkove, koji su sada dijelom mreže) mogu djelovati kao magnet za ekoturiste i dovesti strane investicije. S druge, lokalni ekoturizam može prirodi dati ekonomsku vrijednost i potaknuti odgovorno ponašanje među posjetiteljima i među turističkim djelatnicima. Ključ uspjeha je svijest ljudi koji se bave turizmom o tome koje su posebnosti prirode njihova kraja, da bi sukladno tome planirali svoje aktivnosti na održiv način. Državni zavod za zaštitu prirode i ostali nadležni u zaštiti prirode su tu da ljude savjetuju o aspektima svakog pojedinog slučaja.

NATURA 2000 u Hrvatskoj obuhvaća oko 37% kopnenih površina te oko 39 % morskih površina.

Slika 2. NATURA 2000 U Hrvatskoj

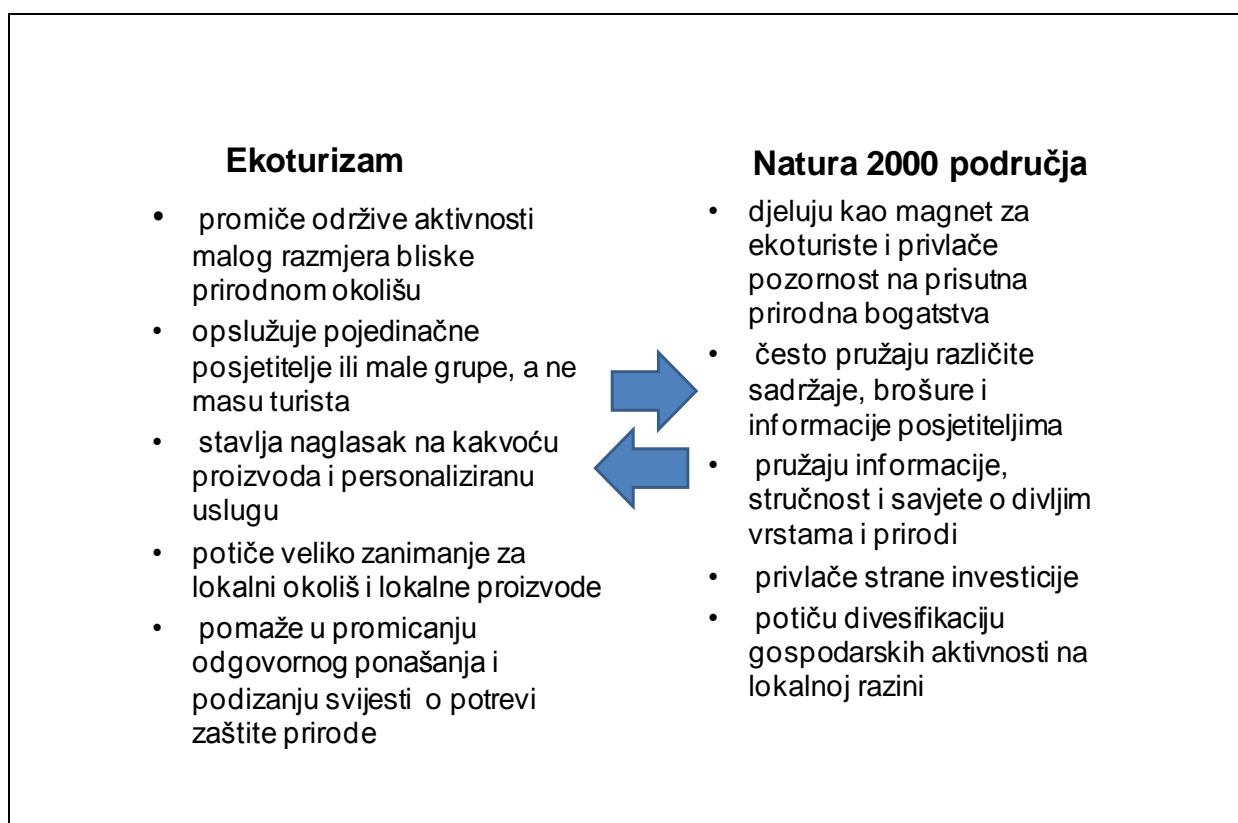

Izvor: www.kamenjak.hr

Hrvatska je jedna od tri europske zemlje s najvećim brojem biljnih vrsta, velik ih je broj zaštićen, a neke od njih su i endemske kao što su: velebitska degenija, biokovsko zvonce, istarski zvončić i dubrovačka zečina. U Hrvatskoj obitavaju tri velike, rijetke europske zvjeri: ris, vuk i mrki medvjed. S obzirom na njihovu osjetljivost, činjenica da su još uvijek prisutni u hrvatskim krajevima, daje dodatnu dimenziju imidžu Hrvatske kao očuvane i poželjne destinacije. Više od 230 vrsta ptica (što je gotovo polovica svih koje obitavaju u Europi) gnijezdi se u Hrvatskoj. Ako se tome pridodaju i one koje u Hrvatskoj zastaju tijekom migracija, taj broj je puno veći. Mnoge od njih pripadaju u skupinu ugroženih vrsta i mogu se vidjeti tek na nekoliko mjesta u Europi (bjeloglavi sup, crna roda, par orlova štekavaca...). Zbog krškog podneblja i velikog broja otoka, najbrojnije endemične vrste su ribe, gmazovi i vodozemci. Od ukupno 38 vrsta gmazova koji obitavaju u Hrvatskoj, 9 ih je endemično. Neke od njih su mosorska gušterica, čovječja ribica te riječna kornjača.

Hrvatska je ihtiofaunom jedna od najbogatijih zemalja u Europi. U našim slatkim vodama obitava 152 vrste ribe od kojih 18 pripada endemičnim vrstama hrvatskoga krša (crnka, dalmatinska gaovica, solinska mekousna pastrva...). U Jadranskom moru obitava 442 vrste riba, što je oko 65% vrsta koje nastanjuju Sredozemno more od kojih je 9 vrsta endemično. Najraznolikija ihtiofauna može se naći uz obale pučinskih otoka ili u međuotočnim kanalima.

Slika 3. Povezanost ekoturizma i područja NATURE 2000

Izvor: izrada autorice prema Sundseth, K. (2011): NATURA 2000 i ekoturizam

Kao i svi ostali oblici turizma, ekoturizam je multidisciplinarna djelatnost. Zato je presudno da oni koji su zainteresirani za razvoj ekoturističkih proizvoda nisu samo svjesni prirode koja ih okružuje, nego i tko bi mogli biti njihovi posjetitelji i koji su njihovi interesi. Tako se turističke aktivnosti mogu iskrojiti prema mjeri posjetitelja i njihovih potreba i interesa.

No, za bavljenje ekoturizmom nije potrebno biti stručnjak za prirodu i divlje vrste. Zapravo, ekoturisti koji su zaista stručnjaci za divlje vrste i koji ciljano dolaze vidjeti konkretnu biljku ili životinju relativno je malo. Većina ih jednostavno želi otkriti neko novo područje i uživati u prirodi i kulturi. Jednog će dana možda veslati kanuom niz rijeku, šetati šumom ili ići na izlete biciklom, a drugog će možda radije iskušavati lokalne specijalitete ili posjetiti neki lokalni spomenik. Najvažnije je pružiti posjetiteljima raznolike i dobro organizirane turističke proizvode koji se temelje na lokalnoj prirodi i kulturi, te na prijateljskoj, personaliziranoj usluzi. Važno je imati na umu da mnogi posjetitelji dolaze iz gradova i drugih krajeva zemlje ili iz inozemstva. Često neće znati što je vrijedno vidjeti, što se može raditi, ili se pak ne usuđuju sami otkrivati okolicu. Znat će cijeliti ako im omogućite vidjeti skupinu roda pored prekrasna jezera ili livade pune cvijeća, čak i ako je to lokalnim stanovnicima svakodnevni prizor. Jednako je važna i promocija i marketing ekoproizvoda, a ekoturizam mora moći doprijeti do svojih potencijalnih posjetitelja putem reklame, web-stranica, akreditacijskih shema, udruženja ruralnog turizma, itd.¹⁸

Ljudi odlaze u prirodu zbog čitavog niza različitih razloga. Isto tako, proizvodi koji se temelje na mreži NATURA 2000 i boravku u prirodi mogu biti jednako raznoliki. Oni ne moraju uvijek uključivati promatranje divljih vrsta, jer je vrlo često dovoljna samo svijest o tome da u prekrasnom krajobrazu postoje rijetke divlje životinje, poput risa, vuka i medvjeda, da se u to područje privuku turisti. U područjima NATURA 2000 i oko njih, mogu se prakticirati najraznolikije aktivnosti. To su, među ostalim, hodanje, vožnja bicikla i kanua, plivanje, piknici, jahanje, ribolov, promatranje divljih vrsta, hodanje s krpljama po netaknutu snijegu, penjanje na litice te širok izbor edukacijskih i kulturnih aktivnosti bliskih prirodi.

Slijede primjeri samo nekoliko uspješnih turističkih aktivnosti utemeljenih na boravku u prirodi iz cijele Europe.¹⁹

Istraživanje Neretve lađama

Delta Neretve je golemo močvarno područje koje obiluje divljim vrstama, smješteno sjeverno od Dubrovnika. Iako su neki dijelovi isušeni radi poljoprivrede, još postoje

¹⁸ Ibidem, str.14

¹⁹ Ibidem, str. 12-13

mnoga prirodna područja. Ta su područja važno stanište tisuća rijetkih ptica, pa su stoga i predložena za uključivanje u mrežu NATURA 2000.

Međutim, tim lokalitetima doslovno nitko ne može prići ako ne poznaje složenu strukturu delte. Kako bi se ekoturistima pružio potpun doživljaj ljepote Neretve, jedan je lokalni restoran počeo organizirati fotosafarije na tradicionalnim lađama. Tako turisti imaju mogućnost istraživati Neretvu na održiv način. Isto tako u restoranu mogu kušati tipične lokalne specijalitete, a organizirani su i posjeti drevnim kulturnim znamenitostima. Sve u svemu, riječ je o iznimu iskustvu za domaće i za strane turiste.

Doživljaj unutrašnjosti Andaluzije projektom NATURA 2000

Andaluzija je najpoznatija po svojoj Costa del Sol – već dugo betoniranoj južnoj obali Španjolske. No dublje u unutrašnjosti je spektakularan planinski lanac Sierra Morena, jedno od najvažnijih staništa divljih vrsta u Sredozemlju. To je također i posljednje utočište iberijskog risa, najugroženije divlje mačke na svijetu. Očito je da unutrašnjost Andaluzije ima golem potencijal za privlačenje ekoturista, ali donedavno ljudi nisu imali mnogo prigode za posjet tom području. Ruralnim su se turizmom uglavnom bavili vlasnici malih pansiona, ljudi bez iskustva u ekoturizmu.

S pomoću fondova Europske unije, Udruženje ruralnog turizma Andaluzije (RAAR)²⁰ odlučilo je pomoći svojim članovima da razviju ekoturističke aktivnosti na temelju mreže NATURA 2000. Nakon informiranja o projektu NATURA 2000 članovi su mogli dati svoje ideje za moguće ekoturističke proizvode. Zainteresirani su dobili daljnje savjete i pomoć u razradi i marketingu svojih proizvoda. Ukupno je stvoreno 19 ekoturističkih proizvoda u rasponu od tečajeva slikanja i šetačkih odmora do odmora na seoskim gospodarstvima sa smještajem na hacijendi u središtu područja NATURA 2000 i poučavanjem o poljoprivredi koja pogoduje očuvanju divljih vrsta (i, dakako, kušanjem njenih proizvoda). Ponuda se sada oglašuje na web-lokaciji RAAR-a i primjećuje se veliko zanimanje španjolskih i stranih ekoturista.

²⁰ Red Andaluza de Alojamientos Rurales

Promatranje ptica u Škotskoj

Slikovita šuma Abernethy u središtu je škotskog visočja. Važno je utočište mnogih rijetkih šumskih ptica, kao što su bukoč i tetrijeb gluhan. Kako bi se ekoturistima pružila prigoda da vide te rijetke ptice, lokalna organizacija za očuvanje prirode, u čijem je područje vlasništvu, osmislila je niz brižljivo pripremljenih ekoturističkih aktivnosti. Na primjer, postavljene su kamere zatvorena kruga na gnijezdo bukoča u posjetiteljskom središtu i s pomoću nje posjetitelji mogu vidjeti pticu izbliza, a da je ne ometaju. Također postoji velik broj skrovišta za promatranje ptica, prirodnih staza i tura s vodičima kako bi se posjetitelji informirali i doživjeli jedinstvenu prirodu područja.

U proljeće se organiziraju šetnje u zoru na kojima se mogu vidjeti tetrijebi gluhan dok se šepure na svojim okupljalištima. Unatoč činjenici da je riječ o golemim pticama, taj spektakularni prizor ljudi mogu rijetko vidjeti, jer su te ptice vrlo osjetljive. Međutim, šetnja je pažljivo isplanirana kako bi se izbjeglo zastrašivanje ptica, pa tako stotine ljudi imaju rijetku prigodu vidjeti te veličanstvene ptice svake godine.

Festival roda u Belozamu u Bugarskoj

Svake se godine u selu Belozam dolazak roda očekuje s velikim veseljem. Ne samo da rode najavljuju dolazak proljeća nego i zato što se kaže da donose sreću i dobro zdravlje. Za slavljenje tog događaja u selu se svake godine u svibnju organizira festival bijelih roda. On je izvorno bio predviđen samo za mještane, ali se dobar glas proširio i sada na festival dolaze ljudi iz cijele Bugarske, a ponekad i iz udaljenijih krajeva. Dolaze vidjeti tradicionalne plesove, kušati lokalne specijalitete i općenito „upijati atmosferu“ pod budnim okom roda koje se gnijezde na krovovima seoskih kuća. Mještani su oduševljeni što mogu podijeliti svoju tradiciju s drugima, a to im pruža i prigodu za prodaju svojih rukotvorina i najam smještaja.

3.4. Zakonodavni okvir za razvoj ekoturizma

Zakonodavna infrastruktura je preduvjet upravljanja turističkim razvojem, pa tako i razvojem ekoturizma. Ovaj okvir u Hrvatskoj je reguliran s nekoliko specijaliziranih

zakona, ali i cijelim nizom općih propisa i provedbenih propisa za čije su predlaganje i provedbu zadužena različita tijela državne uprave.

Republika Hrvatska je do ulaska u EU iz područja turizma prilagodila i donijela nove propise koji su značajni i za razvoj ruralnog i ekoturizma. To podrazumijeva temeljne propise iz područja turizma, ugostiteljstva, poljoprivredne i ekološke proizvodnje, prostornog uređenje i drugih područja relevantnih za obavljanje djelatnosti turizam.

Neki od temeljnih propisa koji se odnose na subjekte u turizmu su:²¹

- Propisi kojima se uređuju osnivanje i djelovanje gospodarskih subjekata: Zakon o trgovačkim društvima (pročišćeni tekst NN 111/93 do NN 68/13) i Zakon o obrtu (NN 143/13)
- Propisi kojima se uređuju uvjeti i način obavljanja ugostiteljske i turističke djelatnosti te inspekcijski nadzor: Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti (pročišćeni tekst NN 138/06 do NN 30/14), Zakon o pružanju usluga u turizmu (NN 68/07, 88/10, 30/14); Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu, Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja knjige gostiju i popisa gostiju i Propisi kojima se uređuju odnosi između subjekata u turizmu: Zakon o obveznim odnosima (NN 33/05, 41/08, 125/11)
- Propisi kojima se stvaraju uvjeti za razvoj turizma u destinaciji: Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma (NN 152/08), Zakon o boravišnoj pristojbi (NN 152/08 do NN 30/14) i Zakon o članarinama u turističkim zajednicama (NN 152/08, 88/10)

Osim navedenih postoje i posebni pravni propisi na kojima se temelje djelatnosti i pružanje usluga u ruralnom i ekoturizmu, a to su:²²

- Propisi iz zaštite okoliša i prirode: Zakon o zaštiti okoliša (NN 80/13, 153/13), Zakon o zaštiti prirode (NN 80/13), Zakon o vodama (NN 153/09 do NN 14/14), Zakon o šumama (NN 140/05 do NN 148/13) i drugi zakoni, te njihovi provedbeni akti i pravilnici
- Propisi o poljoprivrednoj proizvodnji i hrani kao što su: Zakon o hrani (NN 81/13, 14/14), Zakon o veterinarstvu (NN 82/13, 148/13), Zakon o informiranju potrošača o hrani (NN 56/13, 14/14), Zakon o ekološkoj proizvodnji i

²¹ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske; <http://www.mint.hr/default.aspx?id=356>

²² Ministarstvo turizma Republike Hrvatske; <http://www.mint.hr/default.aspx?id=356>

označavanju ekoloških proizvoda (NN 139/10), Sustav samokontrole HACCP, Pravilnik o upisu u upisnik poljoprivrednih obiteljskih gospodarstava, Pravilnik o uvjetima i načinu upisa u Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji i drugi zakoni i njihovi provedbeni akti.

- Propisi iz lova, ribolova, proizvodnje vina
- Zakon o gradnji i prostornom uređenju (NN 76/07 do NN 80/13), Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 66/99 do NN 157/13) i drugi zakoni i njihovi provedbeni akti.

4. EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA I TURIZAM

Ovo poglavlje započinje razvojem ruralnog turizma kao osnovom za razvoj ekoturizma. U nastavku se govori o ulozi i važnosti ekološke poljoprivrede, razvoju i stanju ekološke poljoprivrede u Europi, te se poglavlje završava isticanjem uloge i značaja ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj.

4.1. Ruralni turizam kao osnova za razvoj ekoturizma

Prema definiciji Vijeća Europe, ruralni turizam je turizam na seoskom području sa svim aktivnostima koje se provode na tom mjestu, a najvažnija obilježja takvog turizma su mirna sredina, odsutnost buke, očuvani okoliš, komunikacija s domaćinima, domaća hrana i upoznavanje sa seljačkim poslovima.²³ Hrvatska bi trebala slijediti sredozemni koncept razvoja, prema kojem se ekoturizam isprepleće s ostalim oblicima turizma, prije svega s ruralnim turizmom koji se sve više razvija i u kontinentalnom dijelu Hrvatske.

Ruralni turizam u Hrvatskoj se operativno i organizirano počeo razvijati 1996. godine, kada je ministar turizma, temeljem tada važećeg Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti, donio Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu i tada je stvoren pravni okvir reguliranja ove vrste turizma. Od tada pa do danas, broj registriranih turističkih seljačkih obiteljskih gospodarstava na razini RH, koja ima čak 92% ruralnog prostora od ukupne površine Hrvatske, neprekidno je u uzlaznom trendu (Mišćin, 2008.).

Razvoj ruralnog turizma pomaže očuvanju lokalnog identiteta, tradicije i običaja, štiti okoliš, jača autohtonu, tradicijsku i ekološku proizvodnju. Važnost ruralnog turizma, prije svega, ogleda se u vrlo važnoj interakciji poljoprivredne proizvodnje, proizvodnje tradicionalnih proizvoda, prezentiranja tradicije, tradicijske gastronomije i turističkih usluga – korištenjem postojećih resursa ruralnog prostora i sela, kao njegovog sastavnog dijela.

²³ Council of Europe Web Archives. Rural Tourism; dostupno na: www.archive-it.org/public/saearch

Osnovica razvoja ruralnog turizma su turistička seljačka obiteljska gospodarstva (TSOG). Za ponudu ekoturizma karakteristično je da ju čine mali i srednji pružatelji turističkih usluga s visoko personaliziranom ponudom turističkih doživljaja. U razvoj ruralnog turizma se unose ekološke dimenzije i promovira eko pristup. Ruralni turizam u Hrvatskoj trebao bi omogućiti efikasan način valorizacije prirodnih ekosustava, uvođenje suvremenih ekoloških standarda i zaštitu bioraznolikosti.

U ruralnom prostoru nalaze se različite vrste objekata kao što su:²⁴

- Turistička seljačka obiteljska gospodarstva (obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo- OPG + dopunska ugostiteljsko-turistička djelatnost)
- Vinotočja/ kušaonice(vinski podrumi, kušaonice, smještaj na vinotočju, vinske ceste)
- Izletišta/restoran–objekti tradicijskog pripremanja hrane, tradicijski obrt, radionica i suveniri. Napomena: *Izletišta* je objekt u kojem se gostima pripremaju i uslužuju topla i hladna jela te pića i napitci.
- Smještaj na ruralnom prostoru: tradicijske i druge ruralne kuće za odmor, sobe, apartmani, kampovi
- Eko-etno sela i gospodarstava s etno-zbirkama
- Eko gospodarstava i eko proizvodnja
- Tematske ceste i putovi, staze i itinereri na ruralnom prostoru

Međutim, usprkos pozitivnom trendu razvoja, analize pokazuju da ruralni turizam nije ravnomjerno razvijen u svim područjima Hrvatske i da među gospodarstvima postoje strukturne i druge razlike. Prema podacima HGK iz 2008. godine čak šest hrvatskih županija nije imalo niti jedno registrirano TSOG, a sedam kontinentalnih županija imalo je manje od 10 registriranih TSOG-a.

Taj problem prepoznala je i Vlada RH koja je najnovijom strategijom razvoja turizma do 2020. godine definirala prioritetne aktivnosti za razvoj ruralnog turizma kao turističkog proizvoda:

²⁴ Priručnik za bavljenje seoskim turizmom (2011.) Ministarstvo turizma RH, Zagreb

- Izrada Plana razvoja ruralnog turizma i izrada Plana razvoja lovnog i ribolovnog turizma, oba u suradnji s Ministarstvom poljoprivrede i sustavom turističkih zajednica;
- Uređenje pojedinačnih seoskih gospodarstava poštujući i/ili interpretirajući elemente tradicionalnog lokalnog graditeljstva i uređenja okoliša;
- Izrada plana turističke valorizacije rijeka, jezera i ostalih unutarnjih voda; Tematiziranje ponude grupiranjem seoskih domaćinstava (udruživanje po principu klastera) prema različitim temama (npr. obiteljska, gospodarstva s organskom proizvodnjom, za jahanje, za cikloturiste); za svaku temu razrađuju se zasebni standardi;
- Razvoj više 'etno sela', posebice revitalizacijom pretežito ili potpuno napuštenih ruralnih cjelina, pri čemu je nužno osigurati 'životnost', za razliku od 'muzealizacije' lokaliteta
- Uspostavljanje sustava kontinuirane edukacije poduzetnika u ruralnom i planinskom turizmu

Svaka od tih aktivnosti indirektno će utjecati i na razvoj ekoturizma kao jednog od segmenta ruralnog turizma u RH.

Osim toga, kao prioritetne aktivnosti razvoja ekoturizma kao turističkog proizvoda Strategijom razvoja turizma RH do 2020. predviđene su slijedeće aktivnosti:

- Utvrđivanje maksimalnog broja istodobnih posjetitelja te prilagodba sustava obilaska nacionalnih parkova, parkova prirode i drugih zaštićenih područja uključujući i "dane mirovanja";
- Utvrđivanje prikladnih sadržaja i veličine turističko-ugostiteljske ponude u nacionalnim parkovima, parkovima prirode i drugim zaštićenim područjima;
- Podizanje razine kvalitete postojeće smještajne i druge uslužne ponude u nacionalnim parkovima, parkovima prirode i drugim zaštićenim područjima;
- Definiranje modela funkcioniranja komercijalnih ugostiteljsko-turističkih sadržaja u nacionalnim parkovima te ostalim zaštićenim područjima (koncesije);
- Uspostava suvremenih centara za posjetitelje uz ključne atrakcije s informativnoedukacijskim funkcijama;

- Zoniranje ekoturističkih područja Hrvatske s ciljem uspostavljanja mreže lokaliteta s različitim razinama zaštite, sadržajima i iskustvima;
- Daljnji razvoj prostorne interpretacije;
- Klastersko udruživanje lokalnih ponuđača različitih usluga;
- Daljnji razvoj okolišno odgovorne ili 'zelene' rekreacijske infrastrukture

4.2. Uloga ekološke proizvodnje

Osnovna je svrha ekološke proizvodnje zaštita zdravlja i života ljudi, zaštita prirode i okoliša te zaštita potrošača. Kao takva definirana je Hrvatskim zakonom, međunarodnim pravima te prolazi kroz proceduru i ispitivanja prije nego dobije takvu oznaku.

Ciljevi ekološke proizvodnje:

- uspostavljanje održivog sustava upravljanja u poljoprivredi,
- proizvodnja proizvoda visoke kakvoće,
- proizvodnja širokog spektra hrane i drugih poljoprivrednih proizvoda koji odgovaraju zahtjevima potrošača, primjena postupaka koji ne štete okolišu, zdravlju ljudi ili zdravlju životinja i njihovoj dobrobiti

Načela ekološke proizvodnje:²⁵

- upravljanje biološkim procesima koji se temelje na ekosustavima korištenjem prirodnih resursa,
- ograničeno korištenje unosa izvan pojedinog ekosustava,
- strogo ograničen unos kemijski sintetiziranih tvari, izuzev iznimnih slučajeva,
- održavanje i poboljšavanje života, plodnosti i stabilnosti tla,
- održavanje i poboljšavanje bioraznolikosti,
- sprječavanje zbijanja i erozije tla,
- hranidba bilja putem prirodnog ekosustava tla,
- smanjivanje uporabe neobnovljivih izvora i unosa koji nisu iz poljoprivrednog gospodarstva,

²⁵ Ćurić, K.: Promišljanje razvoja ekoturizma i ekološke poljoprivrede, Praktični menadžment, Vol. I, br. 1, str. 98.-100.

- recikliranje otpada i nusproizvoda biljnog i životinjskog podrijetla radi njihova korištenja u poljoprivrednoj proizvodnji,
- izbor vrsta i sorti otpornih na štetne organizme,
- pravilan plodored,
- omogućavanje redovitog kretanja životinja i slobodnog pristupa otvorenim prostorima,
- održavanje bioraznolikosti prirodnih vodenih sustava.

Ekoturizam je jedan od oblika ruralnog turizma koji u pojedinim slučajevima može biti izjednačen s agroturizmom. Agroturističko gospodarstvo može nuditi oblik agroturizma i ekoturizma ukoliko nudi dodatne turističke usluge na svom gospodarstvu i posluje na načelima ekološke poljoprivredne proizvodnje. Takvo gospodarstvo možemo smatrati ekoagroturističkim gospodarstvom.²⁶

Slika 4. Struktura ekoagroturizma

Izvor: Brčić-Stipčević, V., Petljak, K., Renko, S.: Ekoagroturizam – pokretač održivog razvoja turizma

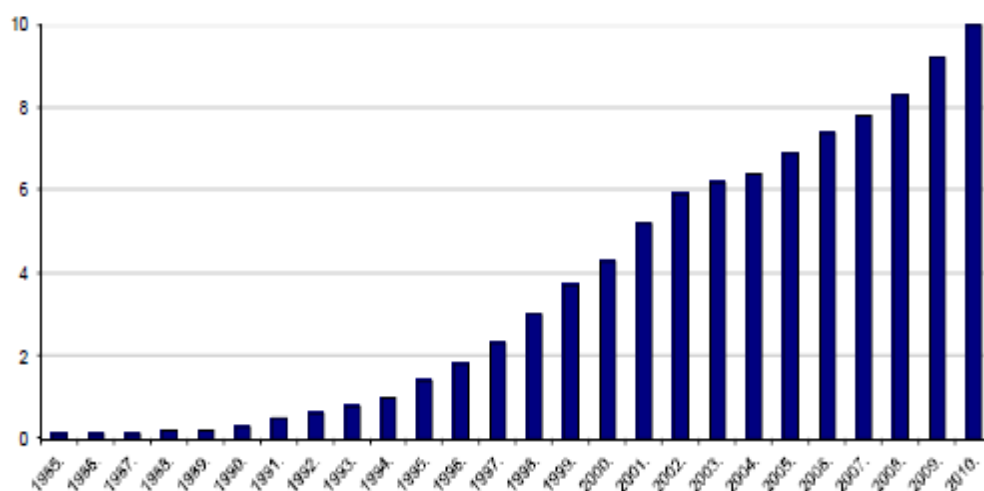
²⁶ Brčić-Stipčević, V., Petljak, K., Renko, S.: Ekoagroturizam – pokretač održivog razvoja turizma, Ekonomski fakultet Zagreb; dostupno na https://bib.irb.hr/datoteka/429920.Brcic-Stipcevic_Petljak_Renko.pdf

Sve više se u koncept ekološke poljoprivrede nastoji uvesti biološka raznolikost i očuvanje zaštićenih područja prirode. Stoga se ekološka poljoprivreda sve učestalije uvodi kao jedini prihvatljivi oblik proizvodnje hrane u prostore parkova prirode i nacionalnih parkova, štiteći autohtonost biljnih i životinjskih vrsta te omogućavajući razvoj agroekoturizma.

4.3. Ekološka proizvodnja u Europi

U svijetu su prepoznate dobrobiti eko-hrane te je njeno korištenje u stalnom porastu. S druge strane prepoznati su i gospodarski učinci ekološke poljoprivrede a površine pod ekološkom proizvodnjom u Europi iz godine u godinu se povećavaju.

Grafikon 1. Površine u ekološkoj poljoprivredi u Europi, 1985 – 2010.

Izvor: Ekoturizam – autorizirana predavanja i primjeri vježbi

Europa je globalni lider u ekološkoj proizvodnji. U Europi su prisutni slučajevi uspješnog povezivanja ekološke poljoprivrede i turizma. Od europskih zemalja posebice treba istaknuti Austriju, Njemačku i Italiju kao zemlje u kojima je ekoagroturizam izrazito razvijen.

Austriju možemo uzeti kao primjer zemlje u kojoj vlada intenzivno potiče ekološku poljoprivredu i gdje se ekoagroturizam intenzivno razvija. Farm Holidays je krovna udruga u Austriji, čiji je cilj promovirati turističku ponudu na austrijskim

gospodarstvima. U Austriji postoji 15 500 gospodarstava koji prakticiraju takozvani farm holiday. Turizam na gospodarstvima u Austriji ima 15%-tni udio u ukupno ostvarenim turističkim noćenjima. Cijene su umjerene (23 eura/doručak i noćenje), a prihod po farmi godišnje iznosi 25 000 eura.

Slika 5. Austria Ellmau Farm Hotel

Izvor: <http://www.theridingcompany.com/uk/ellmaufarmhotel.htm>

Talijansko udruženje AIAB razvilo je nacionalni program vezan za održivi razvoj turizma, oslonac kojeg je odmor na ekoagroturističkim gospodarstvima. Glavni cilj programa je preobratiti aktivnosti ruralnog turizma uključivanjem u ekoagroturizam, uključivanjem ekoloških gospodarstava u turističke aktivnosti na ruralnom području. Njemačka udruga Demeter Travel prva je turistička agencija koja nudi ekološke prehrambene proizvode i dodatne turističke aktivnosti na ekološkim gospodarstvima. Udruženje Demeter osnovano je 1928. godine u Njemačkoj, a njihov zaštitni znak je uvelike doprinjeo razvoju ekološke poljoprivrede u Njemačkoj. Ključni preduvjet ponuđačima koji se žele uključiti u sustav Demeter Travel je mogućnost ponude određenog postotka certificiranih ekoloških proizvoda za dnevni obrok.

Turisti koji borave na ekoagroturističkim gospodarstvima, smješteni su u zgrade koje su obnovljene po ekološkim principima, na gospodarstvu se pruža prehrana i prodaja ekoloških prehrambenih proizvoda i pića, obrazovni programi, vježbe iz ekološkog vrtlarstva, kompostiranja i sakupljanja ljekovitog bilja.

4.3. Značaj ekološke proizvodnje u Hrvatskoj

U Strategiji razvoja hrvatskog turizma do 2010. godine, kao snaga hrvatskog turizma spominje se ekološki čisto prirodno okruženje, dok se kao prilika za razvoj hrvatskog turizma spominje nezagađeno tlo pogodno za proizvodnju „zdrave“ hrane, odnosno ekološka poljoprivreda. Strategija naglašava važnost seoskog turizma koji podrazumijeva ponudu ekološki proizvedenih proizvoda. Ekološka poljoprivreda ima za cilj promoviranje održivog ruralnog razvitka kroz diversifikaciju poljoprivrednih aktivnosti, povećanje produktivnosti, rast zaposlenosti i prihoda i smanjenje ruralne depopulacije.²⁷

Ekološka proizvodnja u Hrvatskoj tek je u začetku. Najveći razlog tome je neinformiranost proizvođača koji, uz malo preinaka i uvođenje kontrole, lako mogu dobiti pravo na označavanje svojih proizvoda eko markicama. Iako je posljednjih godina udvostručena površina zemljišta na kojima se uzgajaju eko proizvodi, te su brojke i dalje zanemarive – dosežu tek 1,29 posto ukupnog broja poljoprivrednih površina. Ako te brojke usporedimo s udjelom ekoloških površina u državama članicama Europske unije, koji se kreće od 5 do 10%, naš razlika je primjetna. Krajem 2009. godine broj upisanih proizvođača u Upisniku proizvođača u ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda koji se vodi pri MPRRR bio je 817, a u ljeto 2010. godine više od 1.000 ekoloških proizvođača.²⁸

²⁷ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2003.), „Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2010. godine“, str. 14.

²⁸ Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja;
<http://www.mps.hr/UserDocImages/strategije/AKCIJSKI%20PLAN%20RAZVOJA%20EKOLO%20C5%A0KE%20POLJOPRIVREDE%20ZA%20RAZDOBLJE%202011-2016.pdf>

Tablica 3 : Udio ekoloških površina u odnosu na ukupno korišteno poljoprivredno zemljište u Republici Hrvatskoj

GODINA	UKUPNO KORIŠTENOM POLJ.ZEMLJIŠTE/ha	EKOLOŠKA POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA	UDIO EKOLOSKE PROIZVODNJE U UKUPNO KORIŠTENOM ZEMLJIŠTU
2010.	1.300.000	23.282,37	1,80
2011.	1.300.000	32.035,80	2,46
2012.	1.300.000	31.903,59	2,45
2013.	1.300.000	40.640,65	3,12

Izrada autora prema: Ministarstvo poljoprivrede (2014.)
<http://www.mps.hr/default.aspx?id=6184>

Tablica 4: Broj fizičkih i pravnih osoba u ekološkoj proizvodnji

Godina	Broj proizvođača
2003.	130
2004.	189
2005.	269
2006.	342
2007.	477
2008.	632
2009.	817
2010.	1125
2011.	1494
2012.	1528
2013.	1609

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede (2014), <http://www.mps.hr/default.aspx?id=6184>

Hrvatska ima jako dobre komparativne prednosti za razvoj ekološke poljoprivrede i na njoj temeljenog ekoturizma:

- nezagađen zrak,
- izdašne izvore čiste vode,

- plodno tlo i velik dio neobrađenih površina,
- u nekim krajevima još uvijek tradicionalnu poljoprivrednu proizvodnju.

Ove komparativne prednosti još uvijek nisu pretvorene u konkurentske prednosti.

Prema podacima Ministarstva poljoprivrede (2014.) u Hrvatskoj je:

- obrađivano 1,3 mil. ha obradivog zemljišta
- registrirano 232 990 poljoprivrednih poslovnih subjekata
- prosječna površina obrađivanog zemljišta 5,6 ha (Od toga na OPG-ima 4,8 ha prosječno, drugi poslovni subjekti 95 ha prosječno)
- 68% oranice i vrtovi
- 25,7 % livade i pašnjaci
- 6,3% trajni nasadi

Resurs za razvoj ekoagroturizma predstavlja relativno nezagađeno tlo, privlačan krajolik i postojeće ruralne turističke atrakcije. Proširivanje poljoprivredne djelatnosti pružanjem dodatnih turističkih usluga postaje prilika za domaća ekološka OPG jer omogućava plasiranje ekoloških prehrambenih proizvoda uz mogućnost sudjelovanja turista u ekološkoj proizvodnji i edukaciji o ekološkim prehrambenim proizvodima. Interes koji OPG-a pronalaze u bavljenju dodatnim turističkim uslugama su proizvodnja za poznatog kupca, izravna naplata i proširenje ponude usluga uz istovremeno povećanje dohotka gospodarstva. S obzirom da Hrvatska zaostaje u razvoju ekološke poljoprivrede u odnosu na Austriju, Italiju i Njemačku, nužno je i razvoj ekoagroturizma promatrati u kontekstu razvoja ekološke poljoprivrede.

Zaključno, potražnja za ekološkim proizvodima u Hrvatskoj stalno raste, posebice kod urbanog stanovništva i turista. Kupci radije odabiru domaće ekološke proizvode odlične kvalitete. No, nedovoljno razumijevanje prirode ekoloških proizvoda dovodi do njihovog miješanja s lokalnim proizvodima. Potencijal na tržištu je velik jer, osim potražnje, i tradicija povezana s teritorijalnim i kulturnim nasljeđem hrvatskih regija pruža mogućnosti za razvoj ekoloških proizvoda. Eko turizam, pak, može profitirati od uske povezanosti ekološke poljoprivrede i proizvoda specifične kvalitete.

5. ULOGA I ZNAČAJ EKOTURIZMA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA RH

U ovom poglavlju govori se o zaštićenim područjima u RH, njihovoj ulozi u razvoju turizma, ističu se obilježja posjetitelja nacionalnih parkova i parkova prirode u RH, te se daje analiza odabranih parkova prirode: PP Žumberak - Samoborsko gorje i Lonjsko polje.

Ekoturizam u zaštićenim područjima...ovisi o strogom upravljanju u smislu sprečavanja ozbiljnih ekonomskih šteta: turizam bez ikakvih zakonskih ograničenja može uništiti one resurse kojima bi trebao pomoći da ih zaštiti...Ako će ekoturizam dobiti prioritet...osobito u zemljama u razvoju, lokalno stanovništvo koje živi u zaštićenim područjima ili u njihovoj blizini mora biti uključeno u turističku djelatnost...Iskustvo što ga ekoturisti traže u prirodnim i egzotičnim mjestima jest sjedinjavanje s prirodom i domaćom kulturom i istinsko udaljavanje od modernog urbanog života (Ceballos-Lascurain, 1990.).

5.1. Zaštićena područja u Republici Hrvatskoj

Međunarodna unija za očuvanje prirode (IUCN)²⁹ definira zaštićeno područje kao: „Jasno definirano područje koje je priznato sa svrhom i kojim se upravlja s ciljem trajnog očuvanja cjelokupne prirode, usluga ekosustava koje ono osigurava te pripadajućih kulturnih vrijednosti, na zakonski ili drugi učinkoviti način.“³⁰

Zaštićenim područjima u RH upravljaju Javne ustanove za upravljanje zaštićenim područjima. Osnovni cilj njihova djelovanja je upravljanje zaštićenim područjima u smislu zaštite, održavanja i promicanja te osiguranja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara. Javne ustanove nacionalnih parkova i parkova prirode osniva Republika Hrvatska uredbom Vlade. Javne ustanove za upravljanje ostalim zaštićenim područjima i/ili drugim zaštićenim dijelovima prirode osnivaju predstavnička tijela jedinice područne (regionalne) samouprave odlukom.

²⁹ International Union for Conservation of Nature

³⁰ Državni zavod za zaštitu prirode; <http://www.dzpz.hr/kategorija/clanak/print.php?id=246>

Trenutno u Republici Hrvatskoj djeluje 19 javnih ustanova na državnoj, 21 na županijskoj te 6 na lokalnoj razini.³¹

Temeljni propis o zaštiti prirode je *Zakon o zaštiti prirode* (NN 70/05, 139/08 NN 80/13,) koji, između ostalog, definira zaštićene prirodne vrijednosti koje su upisane u Upisnik zaštićenih prirodnih vrijednosti. Sukladno Zakonu o zaštiti prirode upravljanje zaštićenim područjima u Republici Hrvatskoj na godišnjoj razini provodi se temeljem godišnjih programa zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja zaštićenog područja, koje donosi Upravno vijeće Javne ustanove koja upravlja pojedinim zaštićenim područjem.

Hrvatska obiluje očuvanim prirodnim područjima, osobito u kontinentalnom dijelu, koji su pogodni za razvoj ekoturizma, a može ih se podijeliti u zaštićena i nezaštićena područja. U Hrvatskoj kategorije zaštite utvrđuje Ministarstvo kulture RH, Uprava za zaštitu prirode na temelju stručne podloge Državnog zavoda za zaštitu prirode, a utvrđuju se vrijednosti i definira način upravljanja područjem. Državni zavod za zaštitu prirode je središnja ustanova koja obavlja stručne poslove zaštite prirode u RH. Osnovan je Uredbom Vlade.

Prema aktualnom Zakonu o zaštiti prirode (NN 80/13), u Hrvatskoj postoji 9 kategorija prostorne zaštite. To su: strogi rezervat, nacionalni park, posebni rezervat, park prirode, regionalni park, spomenik prirode, značajni krajobraz, park-šuma te spomenik parkovne arhitekture. Ukupna površina svih zaštićenih područja iznosi 717.921 ha.³²

Nacionalni park i park prirode proglašava Hrvatski sabor zakonom.

Stroge i posebne rezervate proglašava Vlada Republike Hrvatske uredbom na prijedlog resornog ministarstva. Regionalni park, značajni krajobraz, park-šumu, spomenik prirode i spomenik parkovne arhitekture proglašava županijska skupština ili Gradska skupština Grada Zagreba, osim u slučaju kad se ta zaštićena područja

³¹ Državni zavod za zaštitu prirode; <http://www.dzpz.hr/upravljanje-zasticenim-podrucjima/javne-ustanove-za-upravljanje-zasticenim-podrucjima/>

³² Državni zavod za zaštitu prirode ; <http://www.dzpz.hr/zasticena-podrucja/kategorije-zasticenih-podrucja/kategorije-zasticenih-podrucja-u-hrvatskoj-255.html>

nalaze na prostoru dviju ili više županija; tada ih proglašava uredbom Vlada Republike Hrvatske.

Tablica 5. Zaštićena područja u RH - kategorije zaštićenih područja, broj, namjena, površina i razina upravljanja

KATEGORIJA ZAŠTITE	BROJ	NAMJENA	POVRŠINA (U ha)	RAZINA UPRAVLJANJA
Strogi rezervat (Bijeće i Samarske stijene, Hajdučki i Rožanski kukovi)	2	Očuvanje izvorne prirode, praćenje stanja prirode te obrazovanje	2.395	Županija
Nacionalni park (Plitvička jezera, Paklenica, Krka, Mljet, Kornati, Brijuni, Risnjak, Sjeverni Velebit)	8	Očuvanje prirodnih izvornih vrijednosti, znanstvena, kulturna, odgojno-obrazovna i turističko kreativna	95.472	Državna
Posebni rezervat (šumske vegetacije na Lokrumu, Motovunska šuma, Limski kanal-more, Japetić, ornitološki rezervati na otocima Prviću i Cresu, Vražji prolaz, Zeleni vir...)	78	Očuvanje radi svoje jedinstvenosti, rijetkosti ili reprezentativnosti, osobitog je znanstvenog značaja	43.972	Županija
Park prirode (Medvednica, Kopački rit, Lonjsko polje, Papuk, Učka, Telaščica, Žumberak-Samoborsko gorje, Vransko jezero, Biokovo, Lastovsko otočje i Velebit)	11	Zaštita biološke i krajobrazne raznolikosti, odgojno-obrazovna, kulturno-povijesna, turističko-rekreacijska namjena	419.622	Državna
Regionalni park (Moslavačka gora i područje rijeka Mura-Drava)	2	Zaštita krajobrazne raznolikosti, održivi razvoj turizama	102.792	Županija

Spomenik prirode (Modra Špilja, Crveno i Modro jezero, Zlatni rat, Varaždinsko groblje, Hušnjakovo...)	85	Ekološka, znanstvena, estetska ili odgojno obrazovna	207	Županija
Značajni krajobraz (Rovinjsko priobalno područje, područje Istarskih toplica, područje Sutinskih toplica...)	84	Zaštita krajobrazne vrijednosti i biološke raznolikosti ili kulturno povijesne vrijednosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja, odmor i rekreacija	107.822	Županija
Park-šuma (Maksimir, Čikat, Trakošćan, Marjan...)	28	Očuvanje prirodne ili sađene šume veće krajobrazne vrijednosti, odmor i rekreacija	2.966	Županija
Spomenik parkovne arhitekture (Arboretum opeka, Arboretum Trseno...)	121	Očuvanje umjetno oblikovanog prostora odnosno stabala koji imaju estetsku, stilsku, umjetničku, kulturno-povijesnu, ekološku ili znanstvenu vrijednost	937	Županija

Izvor: Državni zavod za zaštitu prirode; <http://www.dzpz.hr/zasticena-podrucja/kategorije-zasticenih-podrucja/kategorije-zasticenih-podrucja-u-hrvatskoj-255.html>

Zahvaljujući svojoj iznimnoj vrijednosti i očuvanosti neka područja Republike Hrvatske prepoznata su i kao međunarodno vrijedna područja. Tako se Plitvička jezera nalaze na UNESCO-voj Listi svjetske baštine kao jedino hrvatsko područje uvršteno na ovaj popis zbog svoje prirodne baštine. Planina Velebit dio je međunarodne mreže rezervata biosfere (UNESCO-ov znanstveni program Čovjek i biosfera - MaB), dok se pet područja nalazi na Popisu međunarodno vrijednih močvara Konvencije o močvarama od međunarodne važnosti naročito kao staništa ptica močvarica (Ramsarska konvencija) - Kopački rit, Lonjsko polje, Delta Neretve,

Crna Mlaka i Vransko jezero. Najnoviji doprinos međunarodnom prepoznavanju hrvatskih prirodnih vrijednosti je ulazak Papuka u Europsku mrežu Geoparkova.

Kako bi se zaštićenim područjima upravljalo racionalno, učinkovito i održivo, donose se dokumenti o upravljanju: plan upravljanja i prostorni plan područja posebnih obilježja. Plan upravljanja strogim rezervatom, nacionalnim parkom, parkom prirode, regionalnim parkom, posebnim rezervatom ili značajnim krajobrazom donosi se za razdoblje od deset godina i određuje razvojne smjernice, način izvođenja zaštite, korištenja i upravljanja zaštićenim područjem, te pobliže smjernice za zaštitu i očuvanje prirodnih vrijednosti zaštićenog područja uz uvažavanje potreba lokalnog stanovništva.

Prostorni plan područja posebnih obilježja uređuje organizaciju prostora, način korištenja, uređenja i zaštite prostora u nacionalnom parku i parku prirode, a donosi ga Hrvatski Sabor. Ministarstvo je sa svrhom boljeg i učinkovitijeg upravljanja zaštićenim područjima uspostavilo jedinstveni geoinformacijski sustav (GIS) zaštićenih područja nacionalnih parkova, parkova prirode i županijskih javnih ustanova kao jedan od strateških ciljeva zaštite prirode. Time je ojačan sustav nadzora i upravljanja kao i omogućavanja dostupnosti informacija široj javnosti s pravom odlučivanja u zaštiti prirode.³³

Usprkos izuzetnom bogatstvu vrijednih prirodnih resursa ekoturizam Hrvatskoj je zapravo tek u svojim začecima jer u Hrvatskoj gotovo da nema smještajnih sadržaja koji udovoljavaju svjetski prihvaćenim kriterijima koje nameće ekoturizam. Zbog toga se za posjećivanje potencijalnih ekodestinacija primarno koriste klasični smještajni kapaciteti, a ekoturističke aktivnosti vode primarno subjekti koji se bave nekim od srodnih i uslugom povezanih oblika turizma poput ruralnog turizma, planinskog, pustolovnog, sportskog, cikloturizma te eno i gastro turizma. Osim toga postoji problem niske profitabilnosti ekoturizma, neznanje i nerazumijevanja korisnosti takvog vida turizma zbog čega je njegova rasprostranjenost mala. U Hrvatskoj se javlja trend gdje se teži povezivanju ekoturizma s drugim oblicima turizma. Sve više se uređuju pješačke i biciklističke staze, obnavljaju kulturno-povijesni spomenici, napuštena sela i kuće se obnavljaju na tradicionalan način i koriste se kao kuće za

³³ Ministarstvo zaštite okoliša i prirode; www.zastita-prirode.hr/Zasticena-priroda/Zasticena-podrucja

odmor, oživljavaju se stari obrti i običaji i sl. To je način na koji ekoturizam vraća stanovništvo u iseljene krajeve, te smanjuje sezonalnost turizma koji je bio orijentiran samo kao kupališni ljetni turizam.

5.1. Uloga zaštićenih prostora u razvoju turizma

Procjenjuje se da je oko 50 % ekološki najbogatijih i najosjetljivijih područja u EU locirano na obalnim područjima. Mnogi negativni učinci turističkog razvoja, koji proizlaze iz same koncentracije turista, te gradnje turističkog smještaja i/ili infrastrukture, mogu se primijetiti u tim područjima. Ti učinci se razlikuju u ovisnosti o vrsti posjetitelja, obliku razvoja, vremenu posjeta, obliku aktivnosti te vrsti zaštićenog područja. Prema definiciji Međunarodnog saveza za očuvanje prirode (IUCN), zaštićeni prostor predstavlja „prostor na tlu i/ili moru posebno posvećen zaštiti i održanju biološke raznolikosti, te prirodnih i s prirodom povezanih kulturnih resursa, kojim se upravlja posredstvom pravnih i ostalih djelotvornih sredstava. Ovako široko postavljena definicija omogućava upravljanje zaštićenim područjima imajući na umu mogućnost njegove raznovrsne namjene. Da bi povećao razumijevanje i promovirao svijest o namjeni zaštićenih područja, IUCN je razvio sustav kategorizacije koji zaštićena područja dijeli u 6 skupina sukladno primarnom cilju upravljačkog procesa. Neki oblici rekreacije i turizma se javljaju kao cilj u svakoj od navedenih vrsta zaštićenih područja osim u strogom rezervatu prirode. To znači da, iako zaštita bioraznolikosti predstavlja krajnje značajnu funkciju mnogih zaštićenih područja, ona nipošto nije jedina, a u mnogim zaštićenim područjima niti najznačajnija svrha njihova postojanja. Morska zaštićena područja su također definirana IUCN-ovim kategorijalnim sustavom, ali su tek odnedavno dobila na značenju budući se sve više ističe potreba za zaštitom morskih ekosustava.

Turizam u zaštićenim područjima stvara koristi kao i štete. Ovi efekti u međusobnoj su interakciji na različite načine. Potencijalne koristi od turizma u zaštićenim područjima su: porast zaposlenja za lokalno stanovništvo, porast dohotka, stimuliranje i diversifikacija lokalne ekonomije, poticanje lokalne proizvodnje, doprinos očuvanju prirodnog i kulturnog nasljeđa, podrška istraživanju i razvoju dobrih ekoloških navika, podrška ekološkoj edukaciji posjetitelja i lokalnog

stanovništva itd. Negativni učinci proizlaze iz samih turističkih posjeta, ali mnogima se može kompetentno upravljati, a time ih i umanjiti. Trošak turizma u zaštićenim područjima poprima tri oblika; financijsko-ekonomski (porast troškova sigurnosti, zapošljavanja dodatnog osoblja i gradnja objekata potrebnih turistima itd.), društveno-kulturni (različiti konflikti između turista, ciljeva turističkog razvoja i rezidenata) te ekološki troškovi (degradacija okoliša, gubitak bioraznolikosti itd.).³⁴

Uloga zaštićenih prostora ima sve veće značenje u razvoju turizma. Ova se tvrdnja može potvrditi i narednim brojkama koje su predstavljene u istraživanju Instituta za turizam iz Zagreba (2007):

- Potražnja za turizmom temeljenim na prirodi čini 7 % od ukupne svjetske turističke potražnje; njena godišnja stopa rasta iznosi između 10% -30%
- Potražnja za eko turizmom čini između 7 % i 10 % svjetske turističke potražnje s godišnjim stopama rasta između 2% i 4%
- Potražnja za avanturističkim turizmom, koji je također temeljen na korištenju prirodnih resursa raste po godišnjim stopama od 8 posto.

Uzevši u obzir prethodno predstavljene trendove, očito je da posebnu pažnju treba posvetiti upravljanju zaštićenim prostorima radi unaprjeđenja procesa planiranja i kontrole, kako bi se izbjegli mogući sukobi između zaštite prirode i razvoja turizma.

5.2. Profil posjetitelja nacionalnih parkova i parkova prirode u Hrvatskoj

Prema TOMAS istraživanju (2006.) o stavovima i potrošnji posjetitelja nacionalnih parkova i parkova prirode u Hrvatskoj, među posjetiteljima nacionalnih parkova i parkova prirode prevladavaju inozemni turisti (82%), osobito u NP Plitvička jezera (90%) i NP Paklenica (88%). Prema zemlji porijekla, inozemni posjetitelji su izuzetno

³⁴ Petrić, L. (2008): Kako turizam razvijati na održivi način u zaštićenim obalnim prostorima? Primjer „Park prirode Biokovo“ , *Acta Turistica Nova*, 2(1), 5–24.

heterogeni, iako su među učestalijim posjetitelji iz Njemačke (12%), Italije (10%), Francuske, Češke i Poljske (oko 7% svaka), te Mađarske, Slovenije i Velike Britanije (oko 6% svaka). Domaći posjetitelji uglavnom su stanovnici okolice parka, a parkovi s najvećim udjelom domaćih posjetitelja su NP Sjeverni Velebit (69%) i PP Kopački rit (73%).

Većina posjetitelja srednje je životne dobi (prosječna dob iznosi 41 godinu), dobro obrazovana i visokih prihoda. Za većinu posjetitelja (58%) ovo je bio prvi posjet zaštićenom prirodnom području u posljednjih 12 mjeseci, iako je jedna petina posjetitelja bila u posjetu nacionalnom parku ili parku prirode u istom razdoblju. Najveću sklonost posjetu nacionalnim parkovima i parkovima prirode imaju domaći posjetitelji, kao i posjetitelji iz Slovenije. Redoviti posjetitelji parkova nalaze se najčešće među posjetiteljima NP Paklenica (39%) i NP Sjeverni Velebit (38%).

Glavni motivi posjete parku su upoznavanje prirodnih ljepota (50%), općenito želja da posjete park (48%) te odmor i opuštanje (29%). Učestalost posjete parkovima, motivi dolaska i izvori informacija. Od službenih kanala komunikacije, većina posjetitelja za informacije o parku koristila je Internet (33%) te tiskane materijale – brošure, plakate, oglase (16%). Od neformalnih izvora, prevladavaju prijatelji i rođaci (38%) te prijašnji boravak (22%).

Glavni izvor posjetitelja parkova su turisti u tranzitu (38%) te stacionirana ljetna potražnja (36%). Oko 13% posjetitelja bilo je u ciljanom posjetu parku iz mjesta stalnog boravka, a gotovo jednako toliko park je posjećivalo u sklopu kružnog putovanja. Sukladno tome, većina posjetitelja u park dolazi vlastitim automobilom ili autodomom (70%), u pratnji supružnika/partnera (42%), obitelji (30%) ili prijatelja (24%). prosjeku, svaki posjetitelj parka tijekom jednodnevnog izleta potroši otprilike 20 eura, od čega nešto više od polovice (54%) na ulaznice. Najmanje se izdvajalo za dodatne obilaske parka – manje od 1 eura u prosjeku. Najveća potrošnja ostvaruje se u parkovima s najvišom cijenom ulaznice i dobro razvijenom popratnom ponudom. Tako se u NP Krka ostvaruje prosječno najveća potrošnja po posjetu, odnosno oko 26 eura, slijede NP Brijuni s 24 eura te NP Plitvička jezera sa 17 eura prosječne potrošnje po jednodnevnom posjetu.

Posjetitelji su osobito zadovoljni čistoćom i uređenošću parkova, stručnošću i gostoljubivošću djelatnika i sustavom obilaska parkova te interpretacijom, signalizacijom i kvalitetom ugostiteljske ponude. Posjetitelji su nešto manje zadovoljni s popratnim sadržajima parkova, ponudom suvenira, dostatnošću informacija o parkovima prije polaska, čistoćom i dostatnošću sanitarnih čvorova te parkiralištima.

5.3. Odabrani primjeri parkova prirode u Hrvatskoj

Kako bi se prikazalo stanje hrvatskog ekoturizma, u ovom poglavlju će biti predstavljena dva hrvatska parka prirode: Žumberak i Lonjsko polje. Izabrani su parkovi prirode, jer nacionalni parkovi imaju veću prepoznatljivost i posjećenost, dok parkovi prirode nisu dovoljno promovirani niti posjećeni. Oba parka imaju velike mogućnosti za razvoj ekoturizma, već imaju neke elemente koji potvrđuju da streme tom vidu turizma i održivom razvoju.

5.3.1. Park prirode Žumberak-Samoborsko gorje

Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje, koji se uz Vransko jezero kod Biograda na moru ubraja u „najmlađe“ parkove prirode u Hrvatskoj, spoj je prirodnih ljepota, kulturno-povijesnih spomenika, srednjovjekovnih utvrda i tradicionalnog načina života. Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje obuhvaća 333 km² (33 300 ha), a zakonom je zaštićen i proglašen 2. lipnja 1999. godine. Osnovni razlog i cilj utemeljenja Parka prirode Žumberak – Samoborsko gorje je zaštita i promoviranje prirodnih te kulturnih ljepota i vrijednosti kraja.³⁵ Nalazi se na području dviju županija – Zagrebačke i Karlovačke, oko 30 km jugozapadno od Zagreba. Zaštićeno područje Parka obuhvaća izdvojeno brdsko područje Žumberačkog i Samoborskoga gorja, a proteže se od 180 do 1178 m nadmorske visine (najviši vrh Sveta Gera). Predstavlja isključivo ruralno područje jer na čitavom području Parka nema ni jednog gradskog naselja.

³⁵ Portal ponude ruralne Hrvatske; <http://www.park-zumberak.hr/>

5.3.1.1. Prirodne i kulturne vrijednosti

Čitavo područje Parka izrazito je bogato vodom – karakterizira ga velik broj izvora, ukupno 337, i oko 260 vodotoka, od kojih su najznačajniji Bregana, Lipovačka i Rudarska Gradna, Slapnica i Kupčina. Na njima je formirano i nekoliko slapova, a najpoznatiji su slap Sopot (visok 40 m) kod Sočica, slap Brisalo (visok 15 m) i Vranjački slap sa sedrenom barijerom u dolini Slapnice, te Cerinski vir na Javoračkom potoku.

Posebnu slikovitost Parku daje prirodni biljni pokrov; više od polovice površine prekrivaju šume. Park karakterizira velika biološka raznolikost, izuzetno bogatstvo flore i faune. Ovdje su neke rijetke i zaštićene biljne vrste kao što su uskolisna perunika, blagajev likovac, mekolisna veprina, hrvatski karanfil, europska orhideja (kaćun), veliki božur i božikovina. Iako zakonom zaštićene, zbog prekomjernog branja ove su biljke i dalje ugrožene. Veliki broj vrsta ptica (jastreb kokošar, vodeni kos, gorska pliska i dr.), pjegavi i planinski daždevnjak, gušteri i zmiје, te šišmiši u špiljama samo su neke od brojnih životinjskih vrsta karakterističnih za bogatu i raznoliku faunu ovog kraja.³⁶

Unutar granica parka nalazi se Eko-selo Žumberak, koje se smjestilo u dolini potoka Rakovca, iznad naselja Koretići. Ono predstavlja začetak ruralnog turizma u ovom dijelu Zagrebačke županije. U Eko-selu obitava nekoliko vrsta domaćih životinja što je za gradsko stanovništvo nesvakidašnji i zanimljiv prizor. U Eko-selu se nalazi i konjički klub te škola jahanja, a posjetiteljima su ponuđene i organizirane vožnje terenskim vozilima, motorima i biciklima. U naselju Sošice nalazi se Etno muzej sa bogatom etnološkom zbirkom Žumberka.

³⁶ Parkovi Hrvatske; <https://www.parkovihrvatske.hr/posjeti-park>

Slika 6. Eko selo Žumberak

Izvor: <http://www.vikendi.com/hr/d/planinarenje-eko-selo-zumberak/29>

5.3.1.2. Turistička aktivnost

Na području Parka nalazi se osam planinarskih domova, od kojih je „Željezničar“ na Oštrecu jedan od najpoznatijih u Hrvatskoj. Za posjetitelje Parka prirode uređene su i tri biciklističke staze: Vilinska staza (Grdanjci – Medven Draga; duljina 54 km), Staza slapova (Medven Draga – Grdanjci; duljina 36 km) i Staza šišmiša (start i cilj u središtu Samobora; duljina 54 km).

Unutar granica Parka prirode nalaze se i drugi oblici zaštite prirode: specijalni rezervati (Gradna – obitavalište pastrva i potočnog raka te Smerovišće – botanički rezervat pored kamenoloma), park šume (šume Tepec, Palačnik i Stražnik), zaštićeni krajolik (područje oko Okića), spomenik prirode (Grgosova špilja u selu Otruševac), te spomenici parkovne arhitekture (Wagnerov park – sekvoje i ginko, park Mojmir na Gizniku, Reiserov park, te parkovi u Lugu i Bistracu).

Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje pruža brojne rekreacijske mogućnosti planinarima i izletnicima – planinarenje (poseban izazov je uspon na najviši vrh Žumberačkog gorja, Svetu Geru, 1178 m), šetnje, lov i ribolov. Postoje i velike

mogućnosti za razvoj zimskog turizma, posebno na Japetiću, najvišem vrhu Samoborskog gorja, kojeg već s pravom nazivaju „rajem za skijaše i sanjkaše“.

Što se tiče ugostiteljske ponude na imanju je izgrađena tradicionalna blagavaonica s rustikalnim namještajem u kojoj se poslužuju domaći specijaliteti, a prenoćiti se može u dvokrevetnim sobama ili bungalovima. Po dogovoru u sklopu ovoga eko imanja mogu se organizirati i razni kongresi, koncerti ili druge svečanosti.

5.3.1.3. Uloga i značaj ekoturizma u PP Žumberak – Samoborsko gorje

Tri su glavna područja koja mogu omogućiti održivi razvoj u žumberačkim selima. Jedno se područje odnosi na baštinu i tradiciju (povijest, graditeljstvo, običaji, hrana, piće itd.), drugo je područje umjetničke i obrtničke proizvodnje te rukotvorina (u drvu, kamenu, staklu, keramici, metalu i tekstilu), treće područje odnosi se na ekoturizam (šetnice, biciklizam, planinarenja, kanu i splavarenje, promatranje ptica i općenito prirode i sl.) Ekoturizam na neki način spaja sva ta područja jer omogućava čuvanje i obnovu tradicijskih kuća za prenoćišta, kao i obnovu starih zanata koji će zanimati takve posjetitelje.³⁷

Strategija razvoja Parka prirode Žumberak – Samoborsko gorje bazirana je na spajanju tradicionalnog načina života i običaja u malim naseljima s očuvanjem prirodnih ljepota i okoliša. Osnovni cilj sadašnjeg, ali i budućeg razvoja je omogućiti razvoj eko turizma te sačuvati i oživiti stare obrte karakteristične za ovaj kraj. Upravo razvoj turizma i rekreacije može dijelom pridonijeti i revitalizaciji ovog područja koje već nekoliko desetljeća karakterizira izrazita depopulacija, nepovoljan gospodarski razvoj i slaba prometna povezanost.

Također, donesena je Odluka o donošenju *Prostornoga plana Parka prirode Žumberak - Samoborsko gorje*. Razvoj turizma s gledišta prostora i planiranja sadržaja u prostoru usmjerava se na:³⁸

- podizanje razine ugostiteljske usluge na cijelom području

³⁷ Mogućnosti razvoja ekoturizma na prostoru parka prirode Žumberak i Samoborsko gorje (2000.), Turizam, Vol.48 (4), str.381.

³⁸ Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja RH; <http://www.mgipu.hr/default.aspx?id=14594>

- planiranje i opremanje smještajnih i pratećih turističkih kapaciteta u naseljima, planiranje površina turističke namjene izvan naselja i formiranje turističko-ugostiteljskih punktova na izdvojenim turistički atraktivnim lokacijama
- afirmiranje zdravstvenog turizma zonama na čistom zraku, zdravoj hrani i rekreaciji u prirodi
- turističko-rekreativne sadržaje sa seoskim turizmom u okviru obiteljskih gospodarstava uz oglednu proizvodnju zdrave hrane (agroturizam)
- planiranje autokampova uz turističko-rekreacijske zone te uz glavne ulaze u park
- sanaciju i uređenje zaštićenih povijesnih i ruralnih sredina i stavljanje u funkciju turizma i ugostiteljstva
- vinski turizam vezan uz označavanje »vinskih cesta« s odgovarajućim sadržajima vezanim uz tradiciju vinarstva, a osobito u vivodinskom i plešivičkom kraju
- planiranje zimskih (sanjkanje, skijaško hodanje i skijaško trčanje) i vodenih sportova i rekreacije na za to pogodnim lokacijama
- planiranje građevina za lovni i ribolovni turizam
- opremanje turistički atraktivnih područja igralištima za rekreaciju
- razvoj zimskog turizma bilo u seoskim domaćinstvima, bilo u turističkim ili rekreativnim zonama– uređenje pojedinih lokaliteta za avanturistički turizam
- daljnji razvoj vjerskog turizma
- edukativno-obrazovne aktivnosti ponajprije u organizaciji Parka.

Teška socijalno-demografska situacija dodatno otežava proces revitalizacije tog područja, stoga je potrebno objedinjeno djelovanje svih aktera, pri čemu bi sama institucija parka prirode trebala djelovati u smislu ekološko-zaštitarskog i edukativnog centra, ali i poduzetničkog inkubatora, gdje bi ekoturizam trebao imati važnu ulogu. Takva suvremena razvojna orijentacija uz primjenu adekvatnog know-how programa i raznih olakšica, odnosno financijskih injekcija, pomogla bi stanovnicima Žumberka, a također bi motivirala i privukla mlade ljude, poduzetnike i investitore, kao i turiste u taj nadasve interesantan, slikovit i baštinom bogat kraj.³⁹

³⁹ Op.cit., str.382

5.3.2. Park prirode Lonjsko polje

Park prirode Lonjsko polje smješten je u južnom dijelu sjeverozapadne Hrvatske, a jedan njegov dio graniči s Bosnom i Hercegovinom. Parkom prirode Lonjsko poljeupravlja Javnaustanova Park prirode Lonjsko polje (JUPPLP), osnovanana sjednici Vlade Republike Hrvatske održanoj 3. svibnja 1996. Park prirode Lonjsko polje jedno je od najvećih zaštićenih poplavnih područja dunavskog slijeva. Zakonom o proglašenju parka prirode Lonjsko polje (Narodne novine br. 11/90) područje Lonjskog i Mokrog polja s pojasom lijeve obale rijeke Save, u ukupnoj površini od 50650 ha, proglašeno je parkom prirode1990. godine. Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju područje Parka prirode postalo je dijelom europske ekološke mreže NATURA 2000 kao važno područje za divlje svojte i stanišne tipove . Godine 2005. područje Parka prirode Lonjsko polje zbog svojih je iznimnih prirodnih, krajobraznih i kulturnih vrijednosti uvršteno na pristupnu listu UNESCO-ove Liste svjetske baštine u mješovitoj kategoriji.

5.3.2.1. Prirodne i kulturne vrijednosti

Park prirode Lonjsko polje je značajna turistička atrakcija s velikim neiskorištenim potencijalom. Jedinstvenost Parka prirode je u bogatstvu biljnog i životinjskog svijeta, graditeljskoj baštini te tradicionalnom poljodjelstvu i stočarstvu. Proteže se na 506 km² pretežnomočvarnog područja kojeg čine tri polja: Lonjsko, Mokro i Poganovo. Na tim poplavnim poljima provodi se pašarenje kao oblik stočarske proizvodnje. Također, pašnjački kompleksi Lonjskog i Mokrog polja imaju uz domaće simentalsko govedo i najveću koncentraciju autohtonih pasmina u Hrvatskoj. Izvorne pasmine su konji hrvatski posavac i hrvatski hladnokrvnjak, turopoljska svinja i slavonsko-srijemsko podolsko govedo. Cijelo područje Parka izuzetno je bogato florom i faunom. Među faunom treba istaknuti pticu žličarku koja obitava na tom području, a također i brojne ostale ptice kao što su bijele rode, razne čaplje, lastavice, orlovi štekavci, kliktaši i drugo. Osim ptica, područje je bogato različitim vrstama

vodozemaca, gmazova, kukaca te biljnim vrstama specifičnim za močvarna područja.⁴⁰

Slika 7. Lonjsko polje – poplavne nizinske šume

Izvor: <http://www.pp-lonjskopolje.hr/>

Prirodne posebnosti, u suglasju s očuvanom kulturnom baštinom, doveli su do toga da je ovaj prostor postao jedno od najznačajnijih zaštićenih područja u Europi. Uvrštavanje Parka prirode Lonjsko polje u Ramsarski popis, kao i proglašavanje jednim od najvažnijih staništa ptica u Europi (IBA), naglašen je njegov međunarodni značaj. Dva područja unutar Parka: Krapje Đol i Rakita proglašeni su posebnim ornitološkim rezervatima. Zbog velikog broja gnijezda bijelih roda, selo Čigoč proglašeno je, na inicijativu Zaklade Europske baštine EuroNatur „Europskim selom roda“.

Posebnu kulturnu baštinu predstavlja i dio građevina u selima Parka prirode Lonjsko polje (prema kriterijima UNESCO-a). U selima Čigoč, Kratečko, Mužilovčica, Suvoj, Lonja, Plesmo, Drenov Bok i Krapje koncentrirana je kulturno-povijesna baština Posavine u obliku hrvatske arhitekture, drvenih kuća i tradicionalnog seoskog

⁴⁰ Superna d.o.o. (2012.): *Marketing plan područja Parka prirode Lonjsko polje*, Sisačko-moslavačka županija, str. 1

gospodarstva. Zbog ambijentalne očuvanosti starih kuća, selo Krapje proglašeno je „Selom graditeljske baštine“.

5.3.2.2. Turistička aktivnost

Organizirano vođenje posjetitelja obavlja se uz vodiče-edukatore, koji sa posjetiteljima rade edukativne programe: Bijela roda u Čigoću, Krapje - selo graditeljske baštine, Žličarka – ptica sa žlicom, Posavski konj, Vodozemci. Pruža se mogućnost razgledavanja etnografskih zbirki i izložbi na info punktovima. Park pruža dvije pješačke staze te šest biciklističkih staza koje povezuju mjesta u regiji.

Na području Parka prirode Lonjsko polje postoji 23 registriranih seoskih domaćinstava sa 62 sobe i 134 kreveta. Smještajni kapacitet je najčešće namijenjen malim grupama do 6 osoba. Ne postoji mogućnost za smještajem grupe od 50 ljudi na jednom mjestu. Trenutno na području postoji samo jedno mjesto gdje se može smjestiti 20-ak osoba, dok su ostale sobe i apartmani namijenjeni za dvije do osam osoba. Lonjsko polje godišnje posjeti od 14 000 do 21 000 posjetitelja. ⁴¹

U prosjeku čak do 80% posjetitelja Lonjskog polja čine grupe učenika i studenata. Oko 15% posjetitelja su stranci, no taj se postotak u protekle tri godine popravlja. Najbrojniji su Nijemci, Francuzi i Švicarci. Uglavnom posjećuju Park kada su u prolazu. Samo 4-8% posjetitelja se u Lonjskom polju zadržava dulje od jednog dana, a to su većim dijelom stranci. Turiste privlači priroda, rekreativne aktivnosti i kulturna baština, a žele doživjeti jedinstven ugođaj močvarne prirode i seoskog života uz rijeku. ⁴²

Tradicijska poljoprivredna proizvodnja organizirana je na seljačkim gospodarstvima. Najčešće se radi o malom opsegu proizvodnje, proizvodima namijenjenim najčešće za osobne potrebe ili za posebne prigode kao što su obiteljska slavlja, narodne svetkovine i običaji.

⁴¹ Ibidem, str.18

⁴² Ibidem, str.22

5.3.2.3. Značaj i uloga ekoturizma u PP Lonjsko polje

Vizija turističkog razvoja PP Lonjsko polje - *uključivanje lokalnog stanovništva u upotrebu prirodnog i kulturnog naslijeđa u turističke svrhe i autentičnu interpretaciju zajedničke turističke ponude regije, s ciljem njihove dobrobiti i razvoj održivih i selektivnih oblika turizma (ruralni, rekreativni, kulturni i edukativni) s aktivnim odmorom na selu kao glavnim turističkim proizvodom.*⁴³

Prirodna dobra Lonjskog polja imaju potencijala da pretvore Lonjsko polje u jednu od najatraktivnijih Europskih eko-turističkih destinacija. Jedinstvena divljina Lonjskog polja, endemske i zaštićene biljne i životinjske vrste te močvara mogu označiti Lonjsko polje kao aviturističku destinaciju. Aviturizam (poznat i kao turizam radi promatranja ptica) je najčešći oblik ekoturizma na svijetu. Procjenjuje se da godišnje oko 3 milijuna stranih turista posjećuje destinacije širom svijeta sa svrhom promatranja ptica, čime se ostvaruju prihodi od preko 100 milijardi USD godišnje. Lonjsko polje može iskoristiti ovu turističku nišu zahvaljujući jedinstvenim prirodnim ljepotama, poplavnom području i prisutnim životinjskim vrstama.

Također, proizvodi tradicijske poljoprivrede povećanjem vrijednosti mogu postati važan izvor dohotka i zaposlenosti za veći broj seljačkih gospodarstava na području parka. Da bi se od tradicijskih proizvoda stvorili proizvodi veće tržišne vrijednosti, potrebno je povećati i ujednačiti njihovu proizvodnju te ih marketinški pripremiti za tržište.

Glavni problemi s kojima se susreće PP Lonjsko polje je neriješena komunalna infrastruktura, starenje stanovništva. Kako je stanovništvo većinom starije životne dobi, nisu dovoljno upoznati s prednostima koje donosi turizma, nisu informatički pismeni te nedostaje stručnog kadra u svim segmentima turističke ponude. Osim komunalne infrastrukture problem predstavljaju i loše prometnice, neuređene i zarasle okućnice te nedostatak javne i posjetiteljske infrastrukture. Ovo su glavni problemi ovog parka prirode, koja se moraju riješiti suradnjom svih dionika kako bi

⁴³ *Strategija razvoja održivog turizma PP Lonjsko polje* (2010.), Javna ustanova PP Lonjsko polje, str.43

bio moguć daljnji razvoj turizma. Nedostaje javni prijevoz, trgovine, odmarališta, benzinske postaje, pošta i bankomati, a također nedostaje i sadržaja za turiste, zbog nedostatka stručnog kadra koji bi se pozabavili istim te nedovoljne suradnje nadležnih institucija, poput turističkih zajednica, turističkih agencija, jedinica lokalne samouprave i županija.

Lonjsko polje ima vrlo velik potencijal da postane poželjna turistička destinacija. Najvažniji postojeći resursi su prirodne i kulturne vrijednosti. Ima vrlo dobar prometni položaj jer se nalazi blizu autoceste i hrvatske metropole koja predstavlja veliko potencijalno tržište za vikend putovanja. Lonjsko polje se razlikuje od konkurenata po tome što osim bogatstva biljnog i životinjskog svijeta i zaštićenog prirodnog krajolika postoje stanovnici koji naseljavaju samo područje Parka i njegovu okolicu, a njeguju i žive tradicionalne običaje i kulturu Posavine. U Lonjskom polju se mogu vidjeti stanovnici koji u nošnjama posjećuju seoske manifestacije, ribolov sa starim alatima, tradicionalno poljodjelstvo i stočarstvo. Postoje jedinstveni smještajni kapaciteti u malim drvenim seoskim kućama koje predstavljaju europsku graditeljsku baštinu čime se posjetiteljima pruža jedinstven doživljaj. Nude se edukacijske i rekreativne aktivnosti za posjetitelje. U postojećoj ponudi nedostaje bolje organizacija lokalnih dionika i animacija posjetitelja. Nedostaje organizacija koja će biti veza između svih postojećih pružatelja usluga i posjetitelja, raditi isključivo na promociji u svrhu dovođenja većeg broja gostiju u područje Lonjskog polja i mjesto gdje će oni dobiti objedinjene informacije o svim mogućnostima koje se nude na području Parka prirode Lonjsko polje.

Cijelo je područje potrebno oživjeti brojnim seoskim i tradicijskim događanjima. Posjetitelje je potrebno staviti u srž događanja tako da im kroz radionice, natjecanja, igru i učenje ostanu jaki utisci na kraj koji su posjetili. Nužno im je ponuditi neočekivane participativne sadržaje koji će ih oduševiti.

6. BUDUĆNOST EKOTURIZMA U HRVATSKOJ

Ekoturizam brzo postaje sve značajniji oblik turizma u svijetu. Sve više turista želi iskusiti nešto novo, vidjeti prirodne krajolike i pobjeći od urbane sredine. Osim većeg interesa turista za prirodnim i netaknutim destinacijama, pojava ekoturizma može se pripisati i većoj svijesti, brizi i zahtjevima turista za zaštitom okoliša i destinacijama koje to promoviraju. Razvoju ekoturizma se posvećuje značajna pozornost s obzirom da potražnja za ekoturizmom čini između 7 % i 10 % svjetske turističke potražnje s godišnjim stopama rasta između 2% i 4%.

Razvoj turizma u Hrvatskoj, za razliku od razdoblja masovne apartmanizacije i divlje gradnje, ulazi u fazu koja se temelji na unapređenju zaštite okoliša, očuvanju kvalitete prirodnih resursa te odgovornom i održivom upravljanju razvojem sadržaja turističke ponude. Premda svi žele što više turista i dobru zaradu, masovni turizam je ozbiljna prijetnja okolišu, kao što pokazuje najnovije alarmantno upozorenje o mogućoj devastaciji NP Plitvice. Taj slučaj, a i drugi, sve više razvijaju svijest o očuvanju turističke destinacije u njihovom prirodnom okruženju te stoga ekoturizam može predstavljati budućnost hrvatskog turizma.⁴⁴

Turisti odabir destinacije temelje na novim ekološkim standardima hotela i turističkih operatera. Istraživanje koje je proveo Conde Nast Traveller u 2007. godini, pokazalo je da 96% turista smatra da hoteli i resorti trebaju biti vođeni na način da vode brigu o zaštiti okoliša i da ga štite od onečišćenja, a 75% ispitanika je istaknulo da na njihovu odluku utječe politika hotela ili turističkog operatera u odnosu na zaštitu okoliša (ili njeno nepostojanje).⁴⁵

Zelene strategije ili strategije zaštite okoliša sve su prisutnije u turističkim destinacijama i u hotelskim korporacijama u čijem je središtu „održivi hotel“ koji djeluje u interakciji s okolišem, slijedeći načela održivog razvoja i podržavajući odgovorno ponašanje prema okolišu. Oni koriste energiju, vodu, materijale, i zemljište puno učinkovitije i djelotvornije od klasičnih hotelskih objekata. Zdrav odnos prema prirodi i težnja da se s njom u potpunosti saživi sve su češći kriteriji prilikom

⁴⁴ Ekoturizam-niču "zeleni" hoteli; <http://www.janaf.hr/eko-kutak/eko-turizam-nicu-zeleni-hoteli/>

⁴⁵ Superna d.o.o. (2012.): *Marketing plan područja Parka prirode Lonjsko polje*, str.89

odabira mjesta za putovanje. Sve je više gostiju koji žele boraviti samo u onim hotelima u kojima se jasno prepoznaje ekološko usmjerenje. Razvoj politike zaštite okoliša, jačanje ekološke svijesti i promjene u potražnji utjecale su na promjene u ponašanju i poslovanju hotelskih poduzeća u odnosu prema okolišu. Hoteli se bore da steknu imidž „održivih hotela“, a menadžeri nastoje uvesti održivu praksu u svoje poslovanje.⁴⁶ Razina turističke ponude postaje veća, a hotelski sustav složeniji i zahtjevniji. S višim standardima hotela veće su i potrebe za energijom, prirodnim resursima i količina generiranog otpada. Zbog nedostatka financijskih sredstava u u hrvatskom hotelskom sektoru, veće promjena prema održivoj praksi hotela se ne može dogoditi preko noći, ali je važno poticati održive gradnju kroz državne poticaje i obrazovanje o stvarnim troškovima i koristima zelene gradnje .

Ekohoteli bi bili izvrstan alat u promicanju ekoturizma Hrvatske u prostorima očuvanosti prirode. Postoji mogućnost da se razvijaju i unutar i izvan nacionalnih parkova i parkova prirode te da time otklanjaju problem nedostatka prikladnih smještajnih kapaciteta.

Ekoturizam u Hrvatskoj očito ima potencijal da postane oblik održivog turizma, jer štiti prirodnu i kulturnu baštinu na kontrolirani način, s jedne strane, a omogućuje ekonomske koristi i osiguravanje dobrobiti lokalnog stanovništva, s druge strane. Potonji bi trebao uglavnom proizlaziti iz ujednačenih poduzetničkih aktivnosti lokalnog, uglavnom ruralnog stanovništva. Dakle, ekoturizam, uz prirodu, okoliš i baštinu, treba uvažavati i stanovništvo lokalne zajednice, njihove potrebe i želje te može donijeti nove razvojne prilike gotovo cijeloj Hrvatskoj, a posebno područjima suočenih s demografskim, ekonomskim i drugim problemima, poput hrvatskih otoka, brdskih područja, seoskih sredina i sličnih.

Preduvjeti za razvoj ekoturizma u prvom redu uključuju dostupne prirodne, povijesne i kulturne resurse i njihov stupanj ekološke očuvanosti, kao i gostoljubivost i srdačnost lokalnog stanovništva. U Hrvatskoj trenutno postoji osam nacionalnih parkova, 10 parkova prirode, dva stroga rezervata, 38 zaštićenih krajolika, 103 zaštićenih prirodnih spomenika, 79 posebnih rezervata (botanički, geomorfološki, ornitološki, zoološki), 135 hortikulturnih spomenika, brojni povijesni i kulturni

⁴⁶ Golja, T., (2009.): Percepcija menadžera o važnosti implementacije načela održivog razvoja u poslovne strategije hotelskih poduzeća – slučaj velikih hotelskih poduzeća u Istri

spomenici, zaštićene prirodne vrste (44 vrste trave i 571 životinja) i razne utrke autohtonih domaćih životinja.

Unatoč raspoloživosti, atraktivnosti i očuvanosti prirodnih resursa, ekoturizam u Hrvatskoj slabo je razvijen, čak i u zaštićenim prirodnim lokalitetima, ističe se u vladinoj Strategiji razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. u kojoj je „zeleno“ uvršteno među deset razvojnih načela hrvatskoga turizma.

Ekoturizam zahtijeva jedinstvene napore svih zainteresiranih strana na makro, mezzo- i mikro razini. Ekoturizam je jedan od posljednjih utvrđenih tržišnih niša. Usredotočen je na tržišne niše ili segmente tržišta koja su još uvijek neokupirana od konkurencije, a to bi moglo predstavljati ciljanu tržišnu skupinu. Na neki način, ekoturizam i predstavlja odgovor na štetne posljedice industrijskog, masivnog, a time i neodrživog turizma, turizma koji se uglavnom odnosi na devastaciju prirodne i kulturne baštine. Dakle, ekoturizam postavlja ograničenja za korištenje prirodnih, kulturnih i drugih resursa u destinaciji koji su u funkciji njegovog dugoročnog održivog razvoja.

S obzirom na ekološki očuvane prirodne resurse i nisku razinu gustoće svojih turističkih područja, te drugih ispunjenih uvjeta, Hrvatska bi mogla koristiti te značajke kako bi postigla određenu stratešku prednost u budućem razvoju u odnosu na ostale mediteranske zemlje čiji su prirodni resursi pretrpjeli veće 'trošenje'. Da bi se to postiglo u praksi podrazumijeva se prihvaćanje koncepta korištenja prirodnih resursa za potrebe turizma u skladu s načelima održivog razvoja.

Održivi ili zeleni turizam je bitan za dugovječnost turizma, i hrvatski turistički sektor ne treba to zanemariti. Naime, postoji značajan problem kako postići kompatibilan rast u turizmu, i očuvanje okoliša i lokalne kulture. U cilju provedbe "zelene" turističke politike predložene su sljedeće akcije:

- Provođenje turističke politike temeljene na zaštiti okoliša
- Provođenje aktivnosti obrazovanja o zaštiti okoliša akterima turizma
- Pružanje turistima informacije, omogućujući im da razumiju sve ekološke i srodne aspekte turizma pri odabiru destinacije

- Educiranje posjetitelja prije dolaska u destinaciju i davanje uputa o tome što smiju, a što ne smiju raditi: turisti moraju biti svjesni svog potencijalnog utjecaja i odgovornosti prema lokalnoj zajednici.
- Korištenje ekološke svijesti kao element diferencijacije za hrvatsko brendiranje
- Promicanje održivih turističkih proizvoda, korištenjem raznih instrumenata i poticaja, kao što su natjecanja, nagrade, certificiranje...
- Sudjelovanje u nagradama vezanu za zaštitu okoliša, kao što je "Tourism for Tomorrow", koji će osigurati neovisnu potvrdu predanosti Hrvatske okolišu.

Uloga marketinga u ekoturizmu je od posebnog značaja iz najmanje dva razloga: prvo, identificira ciljne potrošače, odnosno korisničke skupine, a kao drugo, strateški određuje načine za zadovoljavanje potreba i želja identificiranih ciljnih skupina. To posebno podrazumijeva zajedničke strateške marketinške napore kako na razini ekoturističke destinacije, tako i na nacionalnoj razini. Također zahtijeva kombinirane napore Ministarstva turizma Republike Hrvatske, Hrvatske turističke zajednice, Ministarstva za obrt, mala i srednje velika poduzeća, kao i Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva. Nacionalnu strategiju razvoja ekoturizma također treba definirati u tom smislu.

Jedan od najvažnijih prioriteta su pitanja koja se odnose na poboljšanje zaštite okoliša i osiguranje najviših ekoloških standarda, kao jedne od najvećih komparativnih prednosti hrvatskog turizma. Hrvatska može ostvariti konkurentsku prednost jer posjeduje sve preduvjete za razvoj ekoturizma. Ekološki prihvatljivi turizam i turistički proizvod koji sadrži zdravu, organsku hranu rezultirat će i za dobrobit turista i svih onih koji su uključeni u stvaranje takvog proizvoda.

7. ZAKLJUČAK

Ovim radom potvrđena je glavna hipoteza rada da potencijalni prirodni turistički resursi RH omogućuju razvoj ekoturizma kao sastavnog dijela turističke ponude. Ljepota krajolika i njegova očuvanost elementi su ponude u kojima je Hrvatska u prednosti u odnosu na konkurente. Ekoturizam uz prirodu, okoliš i baštinu može donijeti nove razvojne prilike gotovo cijeloj Hrvatskoj, a posebno područjima suočenim s demografskim, ekonomskim i drugim problemima, poput brdskih područja, seoskih sredina i sličnim.

Međutim, u Hrvatskoj je ekoturizam tek u začetku. Među najčešćim problemima koji koče razvoj su nerazumijevanje i neznanje korisnosti ovakvog vida turizma, loša infrastruktura te nedostatak ekonomskih poticaja razvoju turizma. Jedan od problema su nedovoljna su investicijska ulaganja u kontinentalnu Hrvatsku, jer većina ih je bazirana na sam Jadran i kupališni turizam.

Što se tiče ekološke proizvodnje u Hrvatskoj, njen razvoj je ubrzan, posebice u kontekstu većih državnih poticaja u odnosu na konvencionalnu poljoprivredu. Međutim, potreban je još veći angažman države u smislu davanja poticaja za razvoj pogona, osnivanje eko sela, jačanje marketinga. Također, za održivo bavljenje ekoturizmom potrebno je provoditi mjere osposobljavanja lokalnog stanovništva za obavljanje takve usluge. Uspjeh ekoturizma ovisiti će o efikasnoj koordinaciji rada između svih dionika: države, lokalne vlasti, privatnih poduzeća i lokalnog stanovništva.

Zaštićena područja imaju ogroman potencijal razvoja ekoturizma, koji predstavlja budućnost svjetskog turizma. Turizam u zaštićenim područjima prirode je jedan od najperspektivnijih oblika turizma na području Hrvatske. Strateškim preusmjeravanjem razvoja turizma RH na parkove prirode pridonijelo bi novu dimenziju turizma u zaštićenim područjima i u kontinentalnoj Hrvatskoj jer u parkovima prirode zbog niže razine zaštite, otvorene su veće mogućnosti za razvoj turizma kroz dodatne, prateće sadržaje. Slijedom toga, potencijalne koristi od turizma u zaštićenim područjima su: porast zaposlenja za lokalno stanovništvo, porast dohotka, stimuliranje i diversifikacija lokalne ekonomije, poticanje lokalne proizvodnje, doprinos očuvanju

prirodnog i kulturnog nasljeđa, podrška istraživanju i razvoju dobrih ekoloških navika, podrška ekološkoj edukaciji posjetitelja i lokalnog stanovništva itd.

Za razvoj ekoturizma u Hrvatskoj bitno je podizanje cjelokupne ekološke svijesti, i ne samo u pogledu zaštićenih područja, već i općenito u pogledu težnje za kvalitetnijim životom. Hrvatska se mora još odlučnije i adekvatnije angažirati u zaštiti prirode te njezinim gospodarenjem u skladu s konceptom održivog razvoja, te dobrim strateškim upravljanjem kako bi kraljica "Prostor – najvredniji hrvatski razvojni resurs" postala i realnost.

LITERATURA

KNJIGE:

1. Klarić, Z., Gatti, P. (2006) *Hrvatski turizam - Plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb
2. Črnjar, M.(2002) *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Rijeka
3. Demonja, D., Ružić P.(2010) *Ruralni turizam u Hrvatskoj*, Meridijani, Zagreb
4. Vidaković,P.(2003) *Nacionalni parkovi i zaštićena područja u Hrvatskoj*, Nakladnik, Zagreb
5. Alfier, D.(1975) *Zaštita prirode u razvijanju turizma*, Fakultet za turizam i vanjsku trgovinu, Dubrovnik
6. Muller, H.(2004) *Turizam i ekologija*, Masmedia, Zagreb

ZNANSTVENI I STRUČNI RADOVI, ČLANCI I PRIRUČNICI:

1. Kantar, S., Svržnjak K., i dr. (2014) *Mogućnosti razvoja ekoturizma u Koprivničko-križevačkoj županiji*, Visoko gospodarsko učilište Križevci
2. Radović, J. i dr. (2009) *Natura 2000 i ekoturizam u Hrvatskoj*, Državni zavod za zaštitu prirode, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb
3. Tišma, S.(2006) *Analysis of ecotourism development potential in protected areas in the Republic of Croatia and recommendations*, Croatian international relations review, vol.12, br.44/45, str. 109.
4. Fabijanić, T.(2000) *Mogućnosti razvoja ekoturizma na prostoru parka prirode Žumberak i Samoborsko gorje*,Turizam, Vol.48 (4), str. 381.
5. Petrić, L. (2008) *Kako turizam razvijati na održivi način u zaštićenim obalnim prostorima? Primjer „Park prirode Biokovo“* , *Acta Turistica Nova*, 2(1), 5–24.
6. Grupa autora (2000.): *Ekoturizam i održivi razvoj u ekološko osjetljivim prostorima*, Turizam, vol. 48, (4): 361-480, Zagreb

7. Sundseth, K.(2009.): *Natura 2000 i ekoturizam u Hrvatskoj*, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb
8. Vidaković, P.(2003): *Nacionalni parkovi i zaštićena područja u Hrvatskoj*, Fond za stipendiranje mladih za zaštitu prirode i turizma, Zagreb
9. Priručnik za bavljenje seoskim turizmom (2011.) Ministarstvo turizma RH, Zagreb
10. Ćurić, K.(2010) *Promišljanje razvoja ekoturizma i ekološke poljoprivrede*, Praktični menadžment, Vol. I, br. 1, str. 98.-100.
11. Golja, T.(2009) *Percepcija menadžera o važnosti implementacije načela održivog razvoja u poslovne strategije hotelskih poduzeća – slučaj velikih hotelskih poduzeća u Istri*

OSTALI IZVORI:

1. Javna ustanova PP Lonjsko polje (2010): *Strategija razvoja održivog turizma PP Lonjsko polje*, dostupno na:
<http://www.pp-lonjsko-polje.hr/new/hrvatski/publikacije.html>
2. Superna d.o.o. (2012.): *Marketing plan područja Parka prirode Lonjsko polje*, Sisačko-moslavačka županija, dostupno na:
http://www.smz.hr/site/images/stories/eu/Lonjsko%20polje_MARKETING%20PLAN_final.pdf
3. Vlada Republike Hrvatske (2013): *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020.*, dostupno na:
<http://www.mint.hr/UserDocsImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf>

INTERNET STRANICE:

1. Ekoturizam – autorizirana predavanja i primjeri vježbi, dostupno na:
www.vsmti.hr/.../2785-ekoturizam-autorizirana-predavanja-i-primjeri-vjezbi.html (10.01.2017.)

2. <http://www.ecotourism.org> (11.01.2017.)
3. The case for responsible travel: trends and statistics; dostupno na: www.responsibletravel.org/docs/2013%20Trends%20&%20Statistics_Final.pdf (11.01.2017.)
4. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2013.): Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2020. Godine, dostupno na: www.mint.hr/UserDocsImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf (15.02.2017.)
5. Council of Europe Web Archives. Rural Tourism; dostupno na: www.archive-it.org/public/saearch (04.01.2017.)
6. Europska komisija, *Zaštićena područja EU-a - Natura 2000*, http://ec.europa.eu/environment/basics/natural-capital/natura2000/index_hr.htm (14.01.2017.)
7. www.kamenjak.hr (10.01.2017.)
8. Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja; http://www.mps.hr/UserDocsImages/strategije/AKC_IJSKI%20PLAN%20RAZVOJA%20EKOLO%20C5%A0KE%20POLJOPRIVREDE%20ZA%20RAZDOBLJE%202011-2016.pdf (10.01.2017.)
9. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske; <http://www.mint.hr/default.aspx?id=356> (01.01.2017.)
10. Državni zavod za zaštitu prirode; <http://www.dzpz.hr/upravljanje-zasticenim-podrucjima/javne-ustanove-za-upravljanje-zasticenim-podrucjima/> (01.01.2017.)
11. Ministarstvo zaštite okoliša i prirode; www.zastita-prirode.hr/Zasticena-priroda/Zasticena-podrucja (02.01.2017.)

12. Portal ponude ruralne Hrvatske; <http://www.park-zumberak.hr/> (02.01.2017.)
13. Parkovi Hrvatske; <https://www.parkovihrvatske.hr/posjeti-park> (02.01.2017.)
14. Poslovni turizam; <http://www.poslovniturizam.com/intervjui/anze-cokl-investicija-u-zeleni-hotel-i-znenaduje-je-mala-u-odnosu-na-dobitke/1451>
(02.01.2017.)
15. Green hotels and responsible tourism initiative;
<http://green.hotelscombined.com/Gyh-Environmental-Impact-of-Hotels.php>
(02.01.2017.)
16. Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja RH;
<http://www.mgipu.hr/default.aspx?id=14594> (06.01.2017.)
17. Ekoturizam-niču "zeleni" hoteli; <http://www.janaf.hr/eko-kutak/eko-turizam-nicu-zeleni-hoteli/> (06.01.2017.)

POPIS PRILOGA

POPIS TABLICA:

Tablica 1. SWOT analiza hrvatskog ekoturizma.....	20
Tablica 2. TOWS matrica	23
Tablica 3 : Udio ekoloških površina u odnosu na ukupno korišteno poljoprivredno zemljište u Republici Hrvatskoj.....	42
Tablica 4: Broj fizičkih i pravnih osoba u ekološkoj proizvodnji.....	42
Tablica 5. Zaštićena područja u RH - kategorije zaštićenih područja, broj, namjena, površina i razina upravljanja.....	46

POPIS SLIKA

Slika 1. Dimenzije ekoturizma.....	10
Slika 2. NATURA 2000 U Hrvatskoj.....	27
Slika 3. Povezanost ekoturizma i područja NATURE 2000.....	28
Slika 4. Struktura ekoagroturizma.....	38
Slika 5. Austria Ellmau Farm Hotel.....	40
Slika 6. Eko selo Žumberak.....	54
Slika 7. Lonjsko polje – poplavne nizinske šume.....	58

POPIS GRAFOVA:

Grafikon 1. Površine u ekološkoj poljoprivredi u Europi,1985 – 2010.....	39
--	----